

Nr. 16 • 1939

POLITSEILEHTI

Kvaliteetmööbleid

kodudele ja asutustele
tellige

MOÖBLITEHASELT
AKTSIASELTS

„MASSOPRODUKT“

Tallinn, Tartu mnt. 73. Tel. 308-96.

K-Ü. „TARVIK“ TEATRITARVETE LADU

NÄIDENDITE,
PARUKATE JA
KOSTÜÜMIDE
LAENUKOGUD
IGASUGUSEID
TEATRITARBEID

TALLINN, UUS TÄN. 2. TEL. 452-02.

ARVITAGE MAJAPIDAMISES:

LODIX kingakreemi ja polituuri.

SIDOL metalli- ja aknapuhastajat.

SIGELLA poonimisvaha, moppi ja polituuri.

SOPAL plekkide kõrvaldamise vedelikku.

SIRAX küürimispulbrit

VALMISTAJA

Pole paremat!

A-S. Sidol Company

TALLINN, SOO TÄNAV 29.

Politseileht

ILMUB 2 KORDA KUUS

Nr. 16 (543)

Tallinnas, 2. septembril 1939

XVIII aastakäik

KÄESOLEVAS NUMBRIS LEIATE: Terariista identifitseerimine haava järgi — prof. G. Rooks. — Valgete orjadega kauplemine ja selle vastu võitlemine. — Siseministri külaskäik Soome. — Rüüatud vara süütegija avastamisvahendina — P. Kompus. — Vahialuste ivalitsemisest — K. Pedaja — Hendaye-Madrid-Hendaye. — Närviarst — jm.

Prof. G. ROOKS

Terariista identifitseerimine haava järgi

DR. RIGIRÄHVA KOSKI

Küsimuse selgitamine, kas surmasaanule haav oli tekitatud just teatava vahendiga või mitte, võib omada praktiliselt suurt tähtsust; see võib vahel selgitada, kas tegemist on olnud roima või õnnestusega; see võib mõnedel juhtumel viia ka roimari isiku kindlakstegemisele.

Muljumishaavade juures, mis on tekkinud mitmesuguste nüride vahenditega, saab haava järgi löögiriista suhtes kindlaid järeldusi teha peamiselt vaid harvemini eettulevail juhtumel, kus haava kuju on eriliselt omapärane ja kus selle üksikud isäralised punktid oma asetusest ja kaugusest ühtuvad samasugustega löögiriistal. Sellisel olukorral on võidud selgitada haava kuju järgi haava löömist näit. hobuserauaga või murdunud nukiga (cassetête'iga), hammustushaava tekitamist teatava looma või teatava isiku läbi jne.

Sagedamini kerkib riista identifitseerimise küsimus esile ka eriti seoses piste-lõikehaavadega. Juhtumel, kus tegemist on eriliste kandiliste pistevahenditega, võib vastavalt haava kujule küsimuse otsustamine olla hõlpsam. Tavaliselt tarvitusel olevate piste-lõikevahendite (pusside, taskunugade) puhul on siin oluline jälgida peale haava kuju ka eriti selle pikkust, laiust otsadel ja sügavust.

Piste-lõikehaava pikkuse mõõtmisel ja selle võrdlusel kahtluse all oleva noaga tuleb silmas pidada, et noa läbimõõt (lõikeservast — seljani) sageli kogu noa ulatuses on erinev — noaotsa pool vähem, pideme pool suurem; ka haava pikkus ise

sõltub siin seetõttu enamasti sellest, kui sügavale vastav vahend oli kehha küündinud. Haava läbimõõt (pikkus) võib osutada ka terariista omast suuremaks, eriti juhtumil, kui viimane haava tekitades ühtlasi lõigates edasi nihutati, mis suurendas haava. Sagedamini on aga pistehaav üldiselt pisut vähem terariista läbimõödust kohal, milleni see kehha ulatus, kuna haav nahas asetsevate elastiliste kiudude kokkutõmbumisest pisut väheneb. Haava kokkutõmbumine on üldiselt suurem eriti siis, kui elastilised kiud läbistati risti nende pikiteljele.

Ka ümmarguste pistevahendite läbi võivad tekkida mõnikord pilukujulised haavad, mis sarnased pistehaavale noaga. Need haavad asetsevad alati oma pikiteljega rööbiti naha elastiliste kiudude asetusele. Asetseb haav elastilistele kiududele põiki või risti, siis võis see tekkinud olla vaid lõikava pistevahendiga, mis elastilisi kiude läbistas ja seega võimaldas nimetatud suunaga haava tekkimist.

Mis puutub haava laiuse, siis võib see piste-lõikevahendite puhul olla kummaski haava otsas võrdlemisi kitsas (haaval on teravad nurgad); sel juhtumil pidi tegemist olema mõne õhemapinnalise terariistaga. Kui terariista selg oli laiem, siis võib vastavalt sellele täheldada, et ka haav ühes otsas on laiem, mis märgib ühtlasi haavas olnud noaselja asetust. Markantsemalt esineb see näht eriti luudes ja kõhralises osis, mis sel puhul ka riista identifitseerimist võib soodustada.

Oluline riista selgitamiseks võib olla lahangul ka haava sügavuse määramine. Oli terariist tabanud seesmisi elundeid seevõrra sügavalt, et küsimuses olev terariist, silmas pidades selle pikkust, ei võinud küündida niivõrd sügavale, siis eitab see haava tekitamise võimalust selle riistaga. Oli terariist löönud kehha kuni käepidemeni (eriti veel rõivastest paljastatud kehha), siis võib sel puhul haavaservadel nahal vahel täheldada ka pidemest tekkinud marrastust — pideme jäljendit. Haava sügavus vastab siin terariista pikkusele ja lubab koos muuga siis jällegi kindlamalt seisukohta võtta haava tekitamiseks kasutatud riista suhtes.

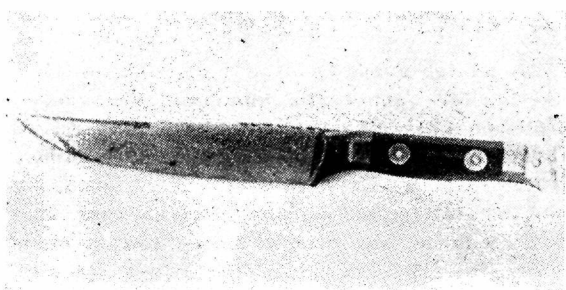
Need oleksid üksikud märkmed tunnuseist, mis aitavad ülesseatud küsimuse selgitamist. Nende kõrval võivad teinekord veel mitmedki muud täheldused hoolsal vaatlusel pakkuda abi.

Võrdlemisi oluline on jälgida ka kahtlusaluselt leitud terariista verejälgede suhtes. On sääraseid riistal olemas, siis on see üheks tõenduseks, mis kõneleb vastava terariista kasutamisest haava löömisel.

Kuidas suhtuda selle võimalusse aga juhtumil, kui terariistal ei leidu verd?

Verejälgede puudumine terariistal ei eita veel võimalust, et vastava riistaga haavamine ei võinud toimuda. Tegemist võis olla verejälgede sihiliku kõrvaldamisega, mis ei anna aga alati tulemusi, kuna veri võib jääda pilude ja sügavuste vahele, kust teda raske eemaldada. Lagedale jäänud terariistadel võib ka vihm ära uhtuda vere või see hävib noateralt rooste toimel. Rooste tekkimist soodustab veri ise ja see võib hävitada verejäljed paari kuu vältel niivõrd, et nende tõestamine pole enam võimalik. Üksikjuhtumil (eriti kiire löök jm.) peetakse võimalikuks ka olukord, kus riist haava löömisel jääb üldse verevabaks.

Üht huvitavat juhtumit, kus vaatamata negatiivsele vereproovidele selgus, et terariistaga siiski oli toimunud tapmine, kirjeldavad hiljuti Kayssi ja Wilkins Bagdadist (A case of definite proof that a particular knife was used to commit a murder. Verhandlungsberichte d. I internat. Kongr. f. gerichtl. u. soz. Medizin. Bonn, 1938). Kuna see juhtum näitab, et hoolsa vaatluse puhul ka muud

Joon. 1

asjaolud võivad lahendada kõnes oleva küsimuse, siis tooksin siin nimetatud juhtumist kokkuvõtte:

Üks meesisik, kes oli jäänud mõne päeva vältel kadunuks, leiti laibana kusagile hoovi maeltult. Lahangul konstateeriti surmapõhjusena pistehaavu, milledest üks oli läbistanud südame. Pistehaavu leidis ka peas.

Pärast surnukeha lahangut ja mahamatmist leiti kelleltki kahtlusaluselt joonisel (1) näidatud nuga, mille tera oma kujult ja mõõtudel sobis hästi surnul, eriti selle rinnal, täheldatud haavadega. Noatera oli kõveraks paindunud ja selle otsal oli murdunud väike tükk. Verejälgi noal ei läinud korda kindlaks teha, missugune asjaolu kõneles teataval mõõdul kahtlusaluse kasuks.

Täiendavad juurdlusandmed suurendasid siiski kahtlust kaebaluse osavõtus mõrvast, eriti just küsimuses oleva noaga. Surnukeha kaevati maast välja ja võeti teiskordsele vaatlusele, et haavade järgi identifitseerida terariista. Oli tekkinud ühtlasi arvamus, kas ei olnud noatera kõverdumine ja selle otsa murdumine tingitud just noa pörkamisest löögil vastu luud. Juba esimesel vaatlusel selgus nimelt lahangul, et kadunud esines üks pistehaav parema põse tagumises osas [joon. 2 — (A)],

Joon. 2

suunaga eest taha, kusjuures nuga selle tekitamisel oli löönud vastu luud sellise jõuga, et üks, umbes 2 sm läbimõõduga luukild oli eraldunud koljust (pealuust). See oli ainus haav, kus noa kokkupuude luuga oli olnud jõuline, ja seetõttu peeti mõeldavaks, et siinkohal luukillu läheduses oleks pidanud leiduma ka murdunud noatera ots. Teiskordsel vaatlusel, põhjalikul otsimisel leidsuksi siin teraskild näsaluu osas joonisel 2 — B-ga märgitud kohal.

Teraskild oli muutunud juba mustaks, selle kohaldamisel noa tipu külge ei jäänud aga enam kahtlust, et see oli puuduv noateraots (joon. 3, suurendatud kujul).

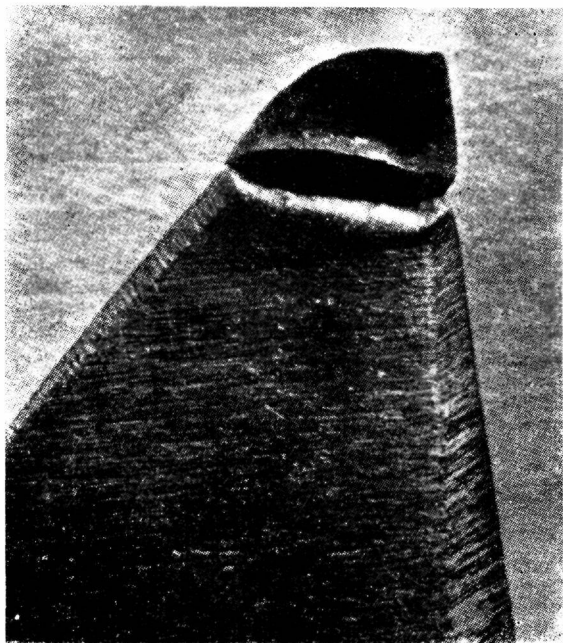
Puuduva noateraotsa leidmine tapetu luus oli siin seega kindlaks tõenduseks, et kahtlusalune tema juurest leitud noaga oli sooritanud tapmise,

Valgete orjadega kauplemine JA SELLE VASTU VÕITLEMINE *)

Valgete orjadega kauplemise vastu võitlemise arengu käigu jälgimisest rahvusvahelise koostöö osas nähtub, et mainitud kauplemise mõiste on aja jooksul tublisti muutunud ja et rahvusvaheline seadusandlus tegeleb tänapäeval sel alal sootuks teissuguste teokõsseisudega kui esimeste kokkulepete päevil. Mainitud mõiste moondumises ja sellega seoses olevais selgusetusis peitub vaidluste tuum küsimuse üle, kas üldse on olemas valgete orjadega kauplemine.

Mis on valgete orjadega kauplemine?

Puhtkeeleliselt võttes asi peaks olema küllalt selge. Kauplemise all mõistame kaupade ringluse sellist vormi, kus mingi kaubaese läheb kokkulepitud tasu eest müüjalt ostjale. Naistega kauplemisel oleks kaubaesemeks naine. Sellise piiritle juures peame kaubaese mõiste suhtes te-

Joon. 3

mille ka süüdistatu võttis omaks. Verejäljed olid noalt näiliselt seega mingisugusel eespoolmainitud põhjusel puudunud.

Ülaltoodust näeme, et terariista identifitseerimisel haava järgi tuleb silmas pidada eriti tunnuseid, mis kõnelevad ühistest punktidest haaval ja riistal. Üksikjuhtumil, teraval vaatlusel ja kõiki asjaolusid silmas pidades, võivad identifitseerimiseks kaasa aidata ka mitmesugused muud tegurid.

gema teatava kitsenduse: teavad rahvuskombed kindlasti ei kuulu siia. Mõnedes Balkani maades valitseb veel tänapäeval komme, et isa annab oma tütre sellele austajaist naiseks, kes nõustub maksma suurema summa, nn. pruudiost. Ka siingi võiks olla juttu naistega kauplemisest, kuid see jäägu otsekohe väljapoole käesolevat arutlust. Naistega kauplemise mõiste tuleb siduda tingimusega, et kaubaesemena esinev naine juhitakse kutselisele prostitutsioonile olgu ühe või mitme mehega.

Teisest küljest peab aga eeldama, et naist seejuures tõeliselt käsitatakse nagu kaubaeset, s. o. ost-müük peab toimuma ilma tema algatuseta või koguni vastu tema tahtmist. Sest kui kaubaese ise etendaks määravat osa tehingus, siis kahtlemata saaksime hoopis teise koosseisu. Näiteks juhtumil, kui senisest asukohast tülgaatunud prostituit pöörduks vahetalitaja poole sooviga lasta ennast kokkulepitava vahetalitustasu eest paigutada mõnda mujal asuvasse bordelli, ka siis, kui säärasel juhtumil vahetalituse kulud kannab bordelli omanik. Kas siin saab olla juttu valgete orjadega kauplemisest?

Terve, arukas asjakäsitlus tingimata eitaks seda. Viimase seisukohalt asja loomulik käik peaks arenema ligikaudu järgmiselt: noor kogenusteta tütarlaps, resp. poeglaps, meelitatakse lihvitud kelmi poolt, kes jõuka välismaalasena teeb talle hiilgavaid lubadusi ja võib-olla kasutab isegi mõnevõrra vägivalda, välismaale, kus ta paigutatakse bordelli ja kus teda peetakse pidevalt kinni, kui ei avane soodus juhus põgenemiseks.

Otseselt selles vaimus on koostatud saksa Väljaränd. sead. § 48, mis kõlab ligikaudu järgmiselt: „Kes kallutab naisisiku väljarändamisele sihiga, juhtida ta sugukõlvatusärile, kavalusega varjates oma eesmärgi, karistatakse...“ Sama karistuse alla langevad ka teadlikud osalised.

Meie KrS. § 490 on märksa avaram: „Süüdlast selles, et ta alla kahekümne ühe aastast isikut kallutas Eesti Vabariigist välja sõitma sihiga teda saata sugukõlvatusärile väljaspool Eesti Vabariiki, karistatakse...“ Kui kallutati vägivaldaga isiku kallal või tapmise, üliraske või raske kehavigastuse ähvardusega enese või ta perekonnaliikme vastu, pettusega, oma võimu kuritarvitusega tema üle või selleks kasutades ta abitud olekut või ripuvust enesest, või nimetatud kuriteod olid äriajamiseks, karistatakse süüdlast olenemata kahjusaaaja vanusest...“ ja pealegi karmimalt. Katse on karistatav.

Seega meie KrS § 490 võtab kaitse alla mõlemast soost isikud ning teo koosseisuks ei ole ilmingimata vaja kallutatava teadmatust välismaale saatmise tõelisest eesmärgist.

Saksa Väljar. sead. § 48 kahtlemata tabab hoopis lähemalt asja tuuma, pidades valgete orjadega kauplemist autuks alles siis, kui „kaubaese“ ei olnud teadlik kaubitsejate tõsisest eesmärgist või

*) „Politseilehes“ nr. 13 ilmunud kirjutise „Valgete orjadega kaubitsemise vastu võitlemise tekkimine ja areng“ järg.

ei olnud suuteline ennast kaitsma, jättes kõik muud juhtumid kupeldamise ja sutenöörimise valdkonda.

Järelikult valg. orj. kauplemise mõiste piirite- lus valitseb kaks teineteisest teravalt erinevat sei- sukoha: üks — kitsendav — valg. orj. kaup- lemine on ainult siis olemas, kui väljarändamisele kallutatud ise ei olnud teadlik lõppeesmärgist või ei suutnud ennast kaitsia, teine — laiendav — igal juhul, kui isik kallutati välja rändama, ees- märgiga teda saata sugukõlvatusärile. Neist va- tekohtadest oleneb ka küsimuse vastamine, kas valg. orj. kauplemise süütegu eksisteerib üldse.

Peab tähendama, et enamik konventsiooniga ühinenud riikide seadusandlusist on võtnud omaks küsimuse piiritletu laiemas ulatuses. Kuid ühtlasi on põhjust arvata, et seadusandlised asutised sel- lele vastavate paragrahvide arutuse juures ei ole peatunud kuigi kaua, võttes neid seadustikesse mõ- nevõrra automaatselt kui konventsioonist tulene- vaid paratamatusi.

Vastates püstitatud küsimusele valg. orj. kaup- lemise mõiste laiendatud piiritletu seisukohalt, peab kahtlemata mõnema, et seesugune kaubavahetus eksisteerib. Sest seni kui püsib prostitutsioon, leidub ka prostituute, kes vahetavad jahimaid, olgu siis oma riigi piires või üle riigi piiride. Ja alati leidub isikuid, kes teenimise huvides aitavad see- sugusele õhuvahetusele kaasa.

Kui võtta küsimust kitsamas mõttes, siis saame hoopis teissuguse pildi. Dr. Hauke teadatel saksa keskbüroo valgete orj. kaupl. vastu võitlemise alal teotseb juba 35 aastat. See on küllalt pikk vaatlusaeg, et selle kogemustit teha olulisi järe- lusi. Büroo tegevus algas otse võimsalt, tema koosseisu määrati 2 krim.-komissari ja 10 amet- nikkude, kohtuud, prokuratuuri ja politseiasutisi in- formeeriti büroo olemasolust ja eesmärkidest, se- tati kartoteegid ja päevapiltide kogud, raudteejaa- mad ja lõbustuskohad võeti hoolsa valve alla, bü- roo juhataja sooritas ulatuslikke välismaareise, et astuda kontakti vastavate asutistega. Samal alal teotseva saksa natsionaalkomiteega loodi lähim kontakt. Iga publikult saadud informatsioon, isegi kõige absurdsem, võeti selgitamiseks, iga natsio- naalkomiteelt saadud näpunäide võeti kasutami- sele. Välismaail teatavaks saanud juhtumid võeti uurimisele, välismaa keskustega seisti alalise ühenduses. Kuid see kõik osutus asja- tuks. Otsiti hoolega valg. orj. kauplejaid, kuid tegelikult avastati tavalisi kupeldajaid ja su- tenööre. Büroo kartoteegid paisusid, neist sa- deti nimekirju politsei- ja piirivalveasutistele. Varsti oli kahtlusaluseid ülikülluses, samuti ta- bati kupeldajaid ja sutenööre, oli ka mõni üsna piiripealne juhtum, ent paljastatud valg. orj. kaup- lejaist (kitsamas mõttes) ei ainustki.

Nii püsis seisund Saksamaal kuni maailma- sõjani. Asjasse pühendatud politseiametnikud tai- pasid juba aegsasti asjade õiget olukorda, nii Hopff 1906. a. ja Heindl 1913. tulid välja väitega, et Saksamaal valg. orj. kauplemine selle kitsa- mas mõttes ei leia tõestust. Siit tekkis kavatsus saksa keskbüroo ümberkorraldamiseks, millest aga maailmasõda tõmbas kriipsu läbi. Kui aga 1921. a. keskbüroo uuesti ümberkorraldamisele võeti, siis arvestati juba seniseid kogemusi: kogu büroo lii- deti Berliini kombuspolitsei komissariaadiga.

Ent peagi üllatas sensatsioon: Saksa kohus kä- sitas Vrs § 48. Kuna see on ainus juhtum 35 aas- ta kestel ja jätab õige valg. orj. kauplemise suhtes mõndagi vaieldada, toome selle juhtumi lühidalt:

Hollandi kodanik Z. tutvus 1922. a. Berliini kontoriameetnik Marie E-ga. Marie E. polnud enam

mingi tita, tal oli juba mitme mehega olnud sugu- list lähikäimist ja ta veetis meeleldi õhtuid Ber- liini lõbustuslokaales. Ühel seesugusel huvimatkal ta tutvus Z-ga, kellele andus kallutatult jutustu- sist viimase rikkusest. Edasise tutvuse kestel Z. tegi talle ühel õhtul ettepaneku, kleepuda teata- vaile naaberlauas istuvaile härradele eesmärgiga meelitada neilt raha välja. Marie E. talitas antud juhiste kohaselt — kuigi, nagu ta ise seletas, vastumeelselt, viis ühe neist härradest oma korterisse ja tõi järgmisel hommikul 500 Rmk. kallimale. See vahejuhtum, mis Z-d iseloomustab küllaltki selgesti, ei avaldanud tütarlapsel kuigi suurt mõ- ju. Varsti pärast seda kihlus ta ametlikult Z-ga, loobus oma teenistuskohast ja sõitis oma ärava- lituga Hollandisse, et kiiremini teostada abiellu- mist. Nende abielu registreeriti Haagis. Algu võt- sid nad korteri Scheveningenis (kuulus kuurort Hollandi rannikul, 20 min. sõit Haagist), hiljem Haagis.

Z., kelle kiideldud varast polnud jälgegi, oli juba enne laulatust oma tulevast naist tinginud ülalpidamisvahendite hankimises kaasa aitama. Ta sundis teda nüüd Scheveningenis ja Haagis mees- tele tänavail vastu naeratama, neid oma korteris- se meelitama ja neile seal seksuaal-asetoimuste varal veini kalli hinna eest kaela määrima. Z. kavasse kuulus tutvustada oma naist isikuga, kes nõustuks maksuma elatishaha 500 kuldna suuruses kuus, millest oleks jätkunud ka härra abikaasa kulude katteks.

Endine Marie E., nüüdne pr. Z., täitis oma abi- elumehe nõuded, olles, nagu ta seletas, selleks sunnitud mehe jõhkra käitumise tõltu. Mõned kuud hiljem sooritatud Saksamaa reisil tegi ta Berliinis avalduse oma abielumehe vastu. Z. võeti kinni ja pika juurdlemise järele ta mõisteti Saksa Vrs § 48 järgi 1½ aastaks vangimajja ning see- järel Hollandisse väljasaatmisele. Muide Z. oli korduvalt karistatud Hollandis varavastaste süü- tegude eest.

Kuipalju sellest üksikjuhtumist saab otsustada valg. orj. kauplemise olemasolust Saksamaa suhtes? Ka siis, kui asuda seisukohale, et sel juhtu- mil pole tegemist kauplemisega, vaid sutenööri- misega, jääb kahtlus, kas ohver viidi vastu tema tahtmist sugukõlvatusärile. On ju võimalik, et E. enne kohtumist Z-ga polnud veel avalik naine, kuid on põhjust arvata, et ta mõtteviis kaldus sinnapoole ja see oleks leidnud tee tänavale ka ilma Z. abita. Hollandis oli tal küllaldaselt või- malusi teha avaldusi Z. kohtiemise pärast, kui ta oleks seda tõsiselt soovinud. Protsessis ilmnes muuseas, et ta Haagis olles veetis kaks ööd jär- jest politseijaoskonnas, et pääseda mehe halvast kohtlemisest. Oleks olnud väga lihtis esineda sel puhul kaebusega mehe ekspluateeriva tegevuse vastu, mida aga ei sündinud. Ka ei pöördunud ta Berliini jõudes mitte otsekohe kaebusega poli- tsei poole, vaid tegi seda alles pärast üht eriti ränka kohtlemist mehe poolt.

Dr. Hauke seepärast ei taha seda juhtumit pidada puhtaimeliseks valg. orj. kauplemiseks, ja kuna teised § 48 kasutamise juhtumid üldse puu- duvad, siis väidab ta Saksamaa suhtes, et seal valg. orj. kauplemine on tundmatu.

Eesti suhtes võime täpselt sedasama kinnitada.

Ja kuidas on lood mujal maades?

Olgu tähendatud, et ei leidu ühtki süütegu, mis kusagil laias maailmas ei leiaks teostamist. Küll võib nentida, et üksikud maad ja üksikud maailmajaodki tänu oma erilisele moraalsele struktuurile jäävad teatavaist süüteo liikidest puu- tumata. Euroopa olukorras oleks näiteks raske

kujutleda lapseröövi lunaraha väljapressimise eesmärgiga, kuid meie teame, et Am. Ühendriiges pole see süütegu tundmatu.

Samuti on lood ka valg. orj. kauplemisega. Kahtlemata etendavad ka siin maa ja rahva üldine kultuuriline tase ja ürgsed kõlblad tõekspidamised määravad osa. Kindlasti leiab valg. orj. kauplemine madala kultuuriga maades soodsamat pinda, sest seal valitseb primitiivne sugueluline moraal ei aseta prostitutsiooni nii põlastatavale seisukohale, nagu see sünnib arenenud kultuuriga maades. Sellele seltsib omakorda arenematus ja vaesus. Esimene teeb ohvri kallutamise muinasjutuliste lubaduste ettemaalimise teel märksa kergemaks, kuna teine — vaesus — aitab ohvrit lõpetada avaliku naise seisundiga, mis, võrreldes senise alalise puudusega, tundub kergemana ja veetlevamana. Et mainitud eeltingimused on olemas eriti värviliste rahvaste juures, selles pole mingit kahtlust. Nii tuleb näit. Kaug-Ida tütarlaste suhtes valg. orj. kauplemist pidada kindlaks tõsiasiaks. Skeptiliselt tuleb aga suhtuda väidetes, et väljarändamisele kallutatud tütarlapsi sunnitakse vägivaldaga või ähvardustega sugukõlvatusärile. Üksikud seesugused juhtumid võivad siin-seal ette tulla, ent neid ei saa pidada tüüpiliseks. Ohver puutub selleks liig paljude isikutega kokku, et vajaduse korral muretseda ametivõimudelt kaitset.

Eelmisega ei ole tahetud kuidagi alahinnata õige valg. orj. kauplemise pahesid, kus seesugust äritsemist tegelikult veel ette tuleb. See deliit peab jääma kõrgeimal määral karistusväärseks, olgu ühe maa piires, ja veelgi enam, kui see teostatakse väljarändamisele kallutamisega. Sest eriti välismaale sattumisega kaotab ohver needki võimalused ausale elule tagasipöördumiseks, mis tal olid kodumaal. Kuid teisest küljest ei oleks põrmugi asjale kasuks, kui teatava süüteo ulatus liialdamisega või koguni ilmselt ebaõigete andmete varal paisutatakse hirmuäratavalt suureks.

Seepärast pole ülearune peatuda allikail, kust kuni viimase ajani tungisid ajakirjandusse tead. valg. orj. kauplemise üksikjuhtumist. Paljud neist teateist on pärit natsionaalkomiteedest. Viimased omakorda ammutasid neid võõrsil avastatud avalikelt naistelt, kes olenevalt küsitlemisviisist andsid oma senisest elukäigust kas küünilisi või kaastunnet äratavaid andmeid. Ei ole mingit vajadust siin lähemalt peatuda aval. naiste seletuste usaldusvääruse juures; iga poliitsemetnik oskab neid juba selletagi õieti hinnata. Hoopis teisiti on lugu eraisikutega, kes tegelevad valg. orj. kauplemise küsimusega; nende kätes kujunevad aval. naiste seletused vääramatul jõuga tõendusdokumentideks. See on aga kahtlemata liiaks ühekülgne. Teine samasugune viga tehakse, kui märgates mõnes suurlinnas rohkel arvul välismaise päritoluga prostituute, seotakse see nähe kohe valg. orj. kauplemisega. Sest kuidas muidu sattusid välismaalased siia prostitueerima?... Otsekuival. naised ise ei oskaks leida teed üle piiri! Ja kuigi nad selleks otsisid ja kasutasid kellegi abi, siis ikkagi oleks raske sellest välja lugeda valg. orj. kauplemist selle õiges mõttes.

Sama põhjendamatult talitavad ka need, kes valg. orj. kauplemise olemasolu soovivad teadmatult kaduma läinud naiste ja tütarlaste arvuga. Kui ei lähe korda leida teadmatult kaduma läinud isikuid, siis väidetakse, et nad olevat langenud mainitud jõleda kaubitsemise ohvriks. Kes nii järeldavad, need kõigepealt ei mõtle sellele, kui raske ja ohtlik on tabada tänavalt elus inimene ja toimetada ta välismaale; peaks aga kogu ope-

ratsioon toimuma salakavala ärameelitamise abil, siis vaevalt lahkuks ohver kodumaalt ilma sellest kellelegi sõnakest lausumata. Edasi peab võtma arvesse, et teadmatult kadumaminekuks on lõpmata palju motiive, et enamik kadunuist leitakse hiljem või tulevad ise tagasi, ja et nende kadumamineku põhjustena, keda pikema aja kestel ei leita, tulevad kogemuste kohaselt palju enam arvesse õnnetusjuhtumid, enesetapp ja lõppeks — mõrvgi.

Selle kõige tagajärjel on alati olnud tõsised raskusi seisukoha võtmisel valg. orj. kauplemise õige palge ja ulatuse kohta. Kahetsusväärset kombel sattusid samad karid ka Rahvasteliidu poolt 1926. a. korraldatud ulatusliku ankeedi sõiduvette. Selle ankeediga oleks võidud ammutada häid ja objektiivseid andmeid kõnes oleva küsimuse kohta, kuna Rahvasteliidu populaarsus ja autoriteet oleks taganud küllalt hoolsa suhtumise andmete kogumisel, kuid tegelikult ankeedi tulemused osutusid nõrkadeks.

Viga tehti juba agentide valikuga, värvates neid peamiselt vaba heategevuse ringidest, eriti aga konfessionaalset missioonest. Teatavasti on just mainitud ringkonnist pärit kõige enam liialdavad andmed valg. orj. kauplemisest. Agentidele tehti ülesandeks astuda alla sugukõlvatuse müllikasse, otsida isiklikku kontakti valg. orj. kauplevate ringkondadega, samuti selle äri ohvritega kui ka viimaste ekspluateerijatega. Nende ülesandesse ei kuulunud ainult valg. orj. kauplemise juhtumite uurimine, vaid üldse kõigi naiste sugukõlvatustliku ekspluateerimise juhtumite selgitamine ja registreerimine. Pealeselle pidid nad aru andma ka sugulusnähteist, nagu seda on alkoholi liigtarvitamine, uimastusmürkidega ja pornograafiliste toodetega kauplemine. Agendid sooritasid oma ülesande suutima agarusega: 28 riiki ja 112 linna uuriti nende poolt läbi, 6500 isikut kuulati üle, nende hulgas 5000 avalikku naist ja sute-nööri, kellede väljaütledused protokolliti. Kuidas nüüd hinnata mainitud ringkonnist pärinevaid andmeid? Kas peaksid need ringkonnad, kes politseis oskavad nii kangekaelselt vaikida ja sama häbenematult valetada, kui see osutub kasulikuks, olema nüüd järsku avanud puhta töö värvavad? Seda kardetigi ja seepärast pandi agentidele südamele kinnitada asjaosaliste avaldusi tunnistajate ülekuulamisega. Kuid kas need tunnistajad polnud lõppeks pärit samadest ringkondadest?

Ankeedi tulemused, nagu need selguvad ankeetkomisjoni kokkuvõtetest, ei saanud seega olla kuigi positiivsed:

„On võimatu anda isegi ligilähedasi arvulisi andmeid, mis suudaksid kujutada valg. orj. kauplemise ulatust. Siiski peab võtma tõsiasi, et mainitud kauplemine eksisteerib väga suures ulatuses...“

Puuduvad täielikud andmed. Siiski teatavaist maadest saadud usaldusväärsed andmed õigustavad vaadet, et see kauplemine toimub praegusel ajal tunduval määral. Sadasiid naisi ja noori tütarlapsi, kelledest mõned on väga noored, toimetatakse igal aastal ühest maast teise, et neid seal saata prostitutsioonile. Paljud neist, kuid mitte kõik, tegelesid prostitutsiooniga juba oma kodumaal...“

Nähtavasti andsid mainitud ankeedi lahjad tulemused siiski tugeva tõuke seniste vaadete revideerimisele võtmiseks. Rahvasteliidu vastava sektiooni püüded viimasel ajal olid suunatud rahvusvahelise kokkuleppe loomisele, mille eesmärgiks on pidurdada prostitutsioonide ekspluateerimist. See joon on praktilisele elule hoopis lige-

mal. Niisiis — võitlus kupeldajate ja sutenõõride vastu. Ja sellega ollakse jõutud kohani, kust oleks pidanud algama enam kui 30 aasta eest.

Kuidas oli aga võimalik, et alles nii kaua aja tagant jõuti õigetele jälgedele? Aastakümnete kestel nii sõnas kui kirjas, isegi filmis, juhiti pidevalt tähelepanu hirmuäratavale deliktile, aastakümnete kestel toideti avalikkust õuduslugudega sadade ja tuhandete naiste õnnetust saatusest. Kuidas oli see võimalik?

Dr. Hauke peab peasüüdlaseks ajakirjanduse kõmujanu. Ajakirjandusele, eriti teatava tendentsiga ajakirjandusele olid seesugused „paljastused“ alati teretulnud. Kas ei kõlanud sõnad „valg. orj. kauplemine“ erutavalt? Kui kena oli kirjeldada ohvrite süütust, noorust ja ilu, kui eemaletõukav sellevastu aga kelmide julmus ja halastamatus, kellel õnnestus oma abituid ohvreid petta! Mis sest, et need sõnumid olid pärit äärmiselt segaseist allikaist (enamasti natsionaalkomiteed) või et need olid teadlikult üles puhutud, nende mõju lugejaskonnale oli selle eest kindel. Lugeja ootas oma lehelte huvitavaid teateid ja talle anti neid. Meie eesti ajakirjandus on selles suhtes siiski etendanud süütut osa, kui mitte arvestada üksikuid teateid laias maailmast.

Teiseks tähtsaks teguriks peab dr. Hauke natsionaalkomiteid. Koosnedes peamiselt kõlblus- ja usuühingute (noorte naiste kristlik üh., raudtee-

ja öömisjoni seltsid, päästearmee jne.) esindajaist, enamasti naiesindajaist, kannab nende mõtelaad teatavat ühekülguse pitsit. Neil seisab esiplaanil kõlbelis-hoolduslik tegevus, langenud tütarlaste „päästmine“, seega püüded, mis lähtuvad peamiselt kiriklikest vaatepunkttest ja eeldavad neis nähteis esijoones pattu. Kuipalju abi oleks seesugusest vaatlusviisist küsimuse kriminaalpoliitisel käsitlemisel, seda ei tarvitsegi hakata siin põhjendama. Kuna komiteedes seega puudus realistlik asja käsitus, siis on arusaadav, et nad kogu oma võitluse ja tegevuse rajasid peamiselt ajakirjandusest võetud materjalidele, mis ilma vajalise kriitikata, tihti aga usuliste tunnete mõjul veelgi paksemalt allakriipsutatult võeti puhta tõena, ehkki paljudel juhtumel algandmed olid pärit komitee liikmeilt. Arvutud lendlehed, märgukirjad ja eriraamatud, mis natsionaalkomiteede poolt aja jooksul on juhitud rahvahulkadesse, on puhtal kujul ajalehtede sensatsiooniliste kirjutiste viili. Sellega ajalehekirjutised omandasid suurema ustavuse, mis nagu õigustas nende edasist toodangut, millest aja jooksul kasvas vististi küll alateadlik, kuid tegelikult siiski viljakas koostöö.

Õnneks võib mainida, et ka natsionaalkomiteedes viimasel ajal seisukohtade revideerimine enam maad võtab ja nende tegevus suundub ütele, enam praktilistele radadele.

—t.

Siseministri külaskäik Soome

Minister R. Veermaa häid muljeid Soome politseist, piirivalvest ja omavalitsuste tegevusest

Siseminister R. Veermaa koos pr. Veermaaga viibisid Soomes külaskäigul 18.—22. augustini, olles Soome siseministri U. Kekko ja proua Kekko külaliskäigust minister tähendas: „Minu külaskäigu eesmärgiks oli peamiselt tutvuda Soome politsei, piirivalve ja omavalitsuste tegevusega. Külaskäik kujunes kõigiti huvitavaks, mitmekesiseks ja haaras seekord peamiselt Ida-Karjala piirkonda. Samuti oli vastuvõtt hõimurahva valitsusesindajate poolt haruldaselt südamlilik ja ülilahke.

Helsingi lennuväljale saabusime 18. augustil, kell 14.30, kus meid vastu võttis minister U. Kekkonen abikaasaga, saadik Möllerson abikaasaga, haridusminister Hannula, piirivalve ülem kindral Tuompo, politseidirektor M. Koskimies, maahärra Helenius j. t. Saabumisel Helsingisse korraldati siseminister U. Kekko poolt lõuna, millest võtsid osa ka välisminister Erkkö abikaasaga, protokollülem j. t.

Helsingis pikemalt ei peatunud, vaid juba sama päeva õhtul jätkasime reisi Viiburisse, kus teostus ühepäevane peatus. Seal oli võimalik

tutvuda kohalike omavalitsus- ja politseiasutistega ja ligemalt jälgida nende tööd ja tegevust. Hea mulje tõin kaasa Viiburi ratsapolitseist, kes seal esinesid distsiplineeritult oma dresseeritud hobustega.“

Tutvutud Viiburi linnaga ja ajalooliste vaatamisväärsustega, siirduti keskpäeval autoga Terijoele — N. Vene-Soome piirile, mis asub 30 km Leningradist eemal. Terijoe piiripunkt meenutab vägagi Narva oma. Jõgi lahutab kahte riiki ja üleviivast sillast on pool valge, pool punane. Soome riigi jaamahoone on ilus ehitis ja selle ümbrus on hästi korras. Teisepool piiri näeme aga rohtunud maapinda. Ministri sinnasaabumisel olid ametiasutiste hooned ehitud sini-must-valge ja Soome lippudega. Siin tutvuti piiriga, piirivalvega ja politseiasutistega ning jätkati siis teekonda Laadoga järve piirkonda Sortavalasse. Siin asub suurimaid tselluloosivabrikuid, mis külatajajale pakkus palju vaatamisväärsusi. Poolteisetunnise autosõidu teekonna järele jõuti Pitkäranta, mis enesest kujutab väikest, kuid huvipakkuvat linna. Seal

Siseminister R. Veermaa ja ministri abikaasa saabumine Helsingi. Saabumisel annab Soome siseminister U. Kekkonen ministri abikaasale lilli

asub ilus hotell, mis ehitatud linna poolt ja kus peatub Valamo kloostriisse matkajaid välisuriste. Pitkärantast siirduti piirile Manssilasse, kus toimus piiri vaatlemine ja külaskäik Grosnoi Kordoni. Hiljem siirduti autodel Salmi kirikkülasse, kus valmimas moodne kasarm kõigi mugavustega. Hoone on mitmekordne, selles ei puudu keskküte, elekter ega isegi elekterpliidid. 20. aug. õhtupoolikul alustati tagasiõitu Pitkäranta, Sortavalasse ja sealt juba rongiga tööstuskeskusse — Enssosse.

Minister tähendas: „Nagu mul oli mitmel pool võimalus tutvuda piiril Soome piirivalve elu ja tegevusega, võisin ma tähele panna eeskujulikkuda ja distsiplineeritud piirivalve sõdureid, kes kõigiti esinemises ja töös jätsid hea mulje ja olid tõenduseks, et Soome piirivalve on kindlais kätes.

Ida-Karjala läbimisel peatusime sealseis tööstuskeskuses, nagu ma juba eelpool mainisin. Need tööstused on rajatud eriti viimaseil aastail ja töötavad ümber peamiselt Soome metsa ja maapõue varasid. Tööstused on moodsetl

sisustatud, neis valitseb äärmine puhtus ja eeskujulik kord. Ei saa märkimata jätta ka tööliste ja tehaste ametnike olukorda, kes elavad kauneis majades ja hästi sisustatud kortereis.

Imatra ei kohise enam.

Peatumine teostus ka meile laulus hästi tuntud Imatra kose juures. Vana Imatra metsikud vood on ohjeldatud ja need on rakendatud tänapäeva tööstuse teenistusse. Kadunud on endine luule! Kosk on täiesti kuiv.“

Minister märkis veel seda, et erilist tähelepanu köidavad politseile ehitatud hooned Imatral ja Terijoel. Need on äsja ehitatud ja läinud maksma meie rahas ümmarguselt 900.000 krooni. Kummagi politseijaoskonna piirkonda kuulub vaid seejuures 8000 inimest.

Lõppeks tähendas minister, et külaskäigust Soome tõin kaasa parimad ja südamikemad muljed.

Minister koos prouaga ja käsundusohvitseriga kapten Matsoniga saabusid Tallinna tagasi 22. augusti hommikul.

Riisutud vara süütegija avastamisvahendina

Toimides kuritegu, ei aima sageli selle kordasaatja, et tema poolt riisutud vara võib kujuneda tema äraandjaks, s. o. juhatab jälitamisvõimude kätte teo toimija. Rõhuvam osa kuritegudest toimitakse ainelise puuduse, harjumuse, kergemeelsuse või kuritegelise kalduvuse tõttu; seepärast juhtub harva, et kurjategija jätab kuriteo läbi riisutud vara oma kätte. Erandina võib esineda ainult raha või mõni muu vähem ese, mida ta isiklikult soovib kasutada. Kõik muu riisutud vara satub müügi, vahetamise, kinkimise või muul teel kolmandate isikute kätte. Müük sünnib enamasti enesele elatise hankimiseks või jälle kergemeelselt sõprade ja avalike naiste seltsis mahapummeldamiseks. Kurjategijad, omades naistega suhteid, kingivad neile sageli varastatud väärisesemeid poolehoiu võitmiseks.

Nii satub ühel kui teisel juhtumil süüteo läbi riisutud vara uue omaniku kätte, kes seda kasutab oma äranägemisel, eeldusel muidugi kui ta ei ole teadlik asja riisumisest. Vastasel korral püüab uus omanik eseme kuju või muud iseloomulikke tunnuseid niivõrd moonutada, et ettenäitamisel see sageli eseme pärisomaniku viib eksiteele. Nii näit. näidatakse kriminaalpolitseis kahjukannatajale ette varastelt või varastatud esemete ostukohtadest äravõetud jalgrattaid, millel osad on vahetatud või raaminumbrid on ümber löödud. Hea, kui eseme omanik iga üksikosa niivõrd tunneb, et selle ettenäitamisel võib tunnustada omaks, vastasel korral peab politsei leppima kahjukannataja kahtleva seletusega, mis omakorda märksa raskendab jälitamist.

Kuriteoga riisutud vara sattumine kolmandate isikute kätte ongi politseile üheks tähtsamaks ja tõhusamaks vahendiks jälitamisel ning süüteo avastamisel.

Vaatleme nüüd üksikasjaliselt, millisel teel satub riisutud vara kolmandate isikute kätte? Kõigepealt müügi teel pruugitud asjade kauplusesse. Nagu tegelik elu on näidanud, kasutavad karistamata ja vähem vilunud kurjategijad riisutud vara realiseerimiseks peamiselt pruugitud asjade ostu-müügikohti; esiteks, neisse kauplusesse on esemeid kõige kergem müüa ja teiseks, ollakse arvamusel, et ese muutub ohutuks, kuna see hiljem ostetakse kauplusest kolmanda isiku kaudu isiklikuks otstarbeks. Pealegi pruugitud asjade ostu-müügiäri omanikud ei arvesta kuigi palju müüja välimust, sest teavad oma kogemust, et selliselt isikuilt ostetakse väga soodsalt esemeid, mis hiljem realiseeritakse palju kõrgema hinna eest.

Selle tagajärjel on vanaasjade ostu-müügikohtade omanikke sageli karistatud kuriteo läbi saadud vara ostmise pärast. Selgituseks märgin, et kehtiva Kriminaalseadustiku § 581 järgi karistatakse iga kauplejat arestiga mitte üle kuue kuu või rahatraviga mitte üle viiesaja krooni, kui ta olgugi teadmata, kuid tarviliku ettevaatusega on omandanud kuriteoga saa-

dud võõrast vara, seda varjanud, hoiule, pandiks või edasiandmiseks võtnud. Kriminaalõiguse seisukohalt on tähtsusetu, kas isik, keda kohus on tunnustanud kauplejaks, omab äritunnistuse või mitte. (Riigikohtu otsus 20. 10. 37).

Võimalike sekelduste vältimiseks peavad äriomanikud juba pikemat aega erilisi osturaamatuid, kuhu kantakse eseme müüja poolt esitatud dokumendi põhjal tema nimi, eesnimi, vanus, elukoht, dokumendi väljaandmise aeg ja asutise nimi, ostetud eseme hind, ja lõppeks kirjutab müüja raamatusse oma allkirja. Vaatamata neile ettevaatusabinõudele kasutavad vilunud kurjategijad kas leitud või varastatud dokumendi oma isiku tõendamiseks ja müütavad sel teel riisutud esemeid. Selliseil juhtumel on politseil väga raske avastada tegelikku müüjat, seda enam siis, kui äripidaja ei tea kirjeldada müüja isikut.

Vilunud kurjategijad sageli kasutavad pandimaju. Kuna pandimajades asjade pantija suhtes ei teostata mingit kontrolli, panditakse riisutud vara ja saadud pandipilet müüakse omakorda kas ostu-müügikohtadesse või mõnele käsikaupmehele. Väärib tähelepanu, et linnades ja osaliselt laatal on viimaseil aastail *siginenud teatav liik käsikaupmehi, kes ostavad ja müütavad igasuguseid võimalikke asju, kuid kindla ärikoha, sageli ka elukoha ja tegevuse puudusel hiilivad mööda järelevalvest, nõutavaist äritunnistustest ja mitmesuguste maksude õiendamisest, seejuures ulatuvad nende tehingud mõnikord tuhandeisse kroonidesse. Politseil kui ka maksuametil on raske võidelda säärase isikutega, sest raske on teostada nende tegevuse ja tehingute üle pidevat kontrolli. Kurjategijad, müües riisutud vara säärase käsikaupmeeste kätte, võivad enamvähem kindlad olla, et politsei ei saa niipea nende jälile, sest need omakorda ostes riisutud esemeid sageli minimaalse hinnaga ning kartes võimalikke sekeldusi, müütavad esemeid edasi suurima ettevaatusega.*

Tähelepanu väärib tõik, et kutselised kurjategijad seevastu müütavad kuriteoga riisutud vara enamasti kindlaile isikuile, kes neid ise kasutavad või tundmatuseni moonutavad kas sulatamise, ümbertegemise või muul teel. Sageli viiakse varastatud esemeid teistesse linnadesse või välismaale, kus realiseeritakse vähehaaval. Kuigi kodanikud juhuslike tänavostude eest küllaldaselt on hoiatatud, tuleb siiski ette juhtumeid, kus kodanik, meelitatuna odavast hinnast, ostab teadmatuses varastatud eseme ja satub sekeldusisse. Märksa raskem on isiku seisund, kes teadlikult ostab kuriteoga omastatud vara. Meil kehtiva KrS § 580 järgi karistatakse iga süüdlast, kes teadvalt on omastanud kuriteoga saadud võõrast vara, seda varjanud, hoiule, pandiks või edasiandmiseks võtnud, vangimajaga mitte üle ühe aasta. Kui aga säärane kuritegu oli süüdlasele äriajamiseks, siis võidakse teda karistada vangimajaga mitte üle kuu aasta.

Nüüd kerkib küsimus, kuidas võib riisutud vara kujuneda kurjategija isiku avastamise põhjustajaks. Peab üldiselt vastama, et enam-vähem iga riisutud objekt, sattudes kolmandate isikute kätte, kes sellega toimivad oma äranägemisel, võib politseile ja ka eseme pärisomanikule politsei kaasabil anda küllaldaselt põhjusi ning aluseid kurjategija isiku kindlakstegemiseks. Iga kriminaalametniku praktikas on väga palju sääraseid juhtumeid, kuigi neist igaüks on tekkinud erinevas olukorras, seepärast ei saa ka kindlalt piiritleda, millisel viisil iga riisutud ese annab politseile ja kahjukannatanule põhjusi kurjategija ilmestamiseks ja tabamiseks.

Toon ühe iseloomustava näite, kuidas riisutud ese võis kahjukannataja tähelepanelikkuse tõttu saada kuriteo avastamise põhjustajaks.

1933. aastal tungiti Tallinnas, Jakobsoni tänavas eluneva X. korterisse, kusjuures sealt varastati ligi 500 kr. väärtuses pesu ja riideid. Purustanud rõdu hoovipoolse klaasakna, tungis varas korterisse. Kuna X. perekond oli kogu õhtuks kodust väljunud, oli vargal võimalus sooritada korteris põhjalik töö. Kõik panipaigad olid segi paisatud ja paremad esemed ära viidud. Vaatamata energilisele juurdlusele jäi vargus avastamata.

1934. aastal, ühel päikesepaistelisel suvepäeval, seega ligi aasta hiljem, märkas kahjukannataja abikaasa, minnes jala mööda S. Tartu maanteed kesklinna suunas, et ühel juhuslikult temast mööduval naisel on helekollast värvi lilleline kleit seljas. Samasugusest riidest ja samavärviline kleit varastati tema korterist. Kuigi kleidi lõige oli näiliselt teine, ei piirdunud kahjukannataja sellega, vaid jälgis naist kuni lähema kordnikuni ning palus naise isiku kindlaks teha. Saanud teada soovitud naise nime ja elukoha, ilmus kahjukannataja kohe krim-politseisse, kus avaldas oma kahtlustusi, sest naine oli põiklevalt vastanud kordniku küsimusele. Mõni tund hiljem läks politsei kahjukannatajaga märgitud aadressi järgi R. tänavale. Selgus, et kahtlustatav elas üksinda ühe-toalises korteris, oli vallaline ja ametilt lihttöeline.

Lähemal silmitsemisel tunnustas kahjukannataja seinal rippuva villase hommikmantli oma omanduseks, kuigi mantel oli samuti näiliselt ümber tehtud. Samasugusele otsusele jõudis ta ettenäidatud kleidi suhtes. Korteri ja kõrvalruumide läbiotsimisel muid esemeid ei leidunud peale kahe pandipileti, mille järele oli panditud 12 lina ja muud pesu. Usutlemisel seletas läbiotsitu, et pandipiletid kuuluvad tema sõbrala, kes oli jätnud need tema kätte hoiule. Tema sõbraks aga osutus kutseline varas V., kes sel hetkel viibis Tallinna Keskvanglas, kandes karistust hulgaliste varguste pärast. Hiljem läbiotsitu tunnistas krim-politseis, et aimates läbiotsimist, kuna ta isik oli kordniku poolt kindlaks tehtud, peitis ta kogu pesu tagavara, mis V. oli toonud tema juurde hoiule, kõrvalmaja pööningule, kus leiti korv pesuga. Selle kui ka pandimajas panditud pesu tunnustas kahjukannataja omaks. Seega aitas kahjukannataja terav silm ja tähelepanelikkus kuriteo avastada, kuna V. kui süüteo toimija varguse hiljem omaks võttis. Nii V. kui ka pesu varjaja said karistada.

On olnud juhtumeid, kus varas müüb kuriteoga saadud väärisesemeid kullasseppadele, kes

paha aimamata asetavad neid vaateaknale, kuni möödub kahjukannataja neid seal avastab. Sagedi kohtavad ning tunnevad riisutud vara omanikud oma esemeid al'es siis, kui need mõnikord on mitme isiku käest läbi käinud; see on eriti maksev Tallinnas vanakraamituru kohta, kuhu pühapäeviti rohkesti igasuguseid vanu asju kokku kantakse ning nendega kaubitsetakse.

Kriminaalpolitsei ametnikud kontrollivad väga sageli pruugitud asjade ostu-müügikauplusi. Avaldusprotokolli märgitud varastatud eseme üksikasjaliste tunnuste järgi on võimalik neid esemeid ära tunda ja leidmise korral tehakse osturaamatu järgi müüja isik kindlaks, kes enamasti osutub kurjategijaks või vahetalitajaks. Selleks näide: Pikemat aega varastati Tallinnas majaesikuist jalamatte ning elektripirne. Ühel järjekordsel pruugitud asjade kaupluste kontrollimisel avastas politsei, et ühte kaupluste oli müüdnud hulk pruugitud jalamatte. (Kuigi müümine sündis eri aegadel, oli müüjaks üks ja sama isik. Kuna jalamattide ostja oli märkinud oma osturaamatusse müüja nime, oli politseil kerge isikut leida ja teda üle kuulata. Selgus, et tema oligi otsitud varas.

Riisutud vara võib saada süütegija avastamise põhjustajaks ajal, millal vara oli veel riisuja valduses, või selle edasiandmise viisi ja aja kohta olid läbirääkimised käimas. Selleks olgu toodud järgmine näide:

1932/1933. aasta kestel avastati kitsarööpmelisel raudteel ligi paarkümmend vargust liikuvast kaubavaguneist. Kõik need vargused olid enam-vähem analoogiliselt toimitud, misjuures varas oli tunginud kaubavagunisse ja kangataguvad enamasti oositi, märgati vargust kord Türi, kord Lelles, Raplas ning mujal. Võis olnud vaguniseinad lahti. Kuna kaubavagunid liituda, et varas teotses väljaspool Tallinna, kuna lähtekohast väljudes olid vagunid terved ja kaup alles. Pidi ka oletama, et sissemurdmised toimusid sõidu ajal, kuna istudes puhvri oli võimalik sissemurdmisi toimida. Peatuse ajal varas ei julgenud teotseda, sest vagunisaatjad käisid perroonil edasi-tagasi. Vaguneist varastati enamasti väärtuslikemad esemed, nii näit. ühel ööl avastati, et varas oli ühest kaubavagunist varastanud hulk riidekangaid. Vaatamata energilisele juurdlusele jäid vargused avastamata. Ühel päeval telefoniti Tallinna krim-politseisse, et Liiva ja Männiku jaama vahel metsas olevat üks taluperemees leidnud näiliselt peidetud riidekangad. Kohe sõitis politsei kohale, ühtlasi teostades valvet, sest võidi oletada, et varas varem või hiljem viib riidekangad kohalt. Oletus osutus õigeaks. Järgneval ööl märkasid valveametnikud, kuidas keegi mees lähenes riidekangaste peidukohale. Jäädi ootama. Siis alles, kui mees riidekangaid puudutas, peeti ta kinni. Võib kujutleda mehe ehmatus, kui südaööl tihnikust korruga kolm ametnikku temale kallale tormas. Järgnev juurdlus selgitaski, et kinnipeetud R. oli kauaotsitud kaubavagunite sissemurdja.

Nagu eelpool mainitud, võib riisutud vara kujuneda kuriteo avastamise põhjustajaks ka ajal, millal vara on veel riisuja valduses. Siinjuures võiks tõmmata kindla paralleeljoone linnas ja maal eluneva kurjategija vahel. Kuna linnades elunevad kogenud kurjategijad, arvestades tõsiolu, et riisutud vara võib nende reetjaks saada, püüavad kiires korras sellest

vabaneda kas edasiandmise, müügi või muul teel; seevastu aga maal elunevad kurjategijad jätavad oma lihtsameelsuses riisunud esemeid sageli oma valdusse ja talitavad nendega kui omandiga.

Peab mainima, et eriti maal on riisunud ese harilikult toodud kurjategija poolt oma uude elukohta väljastpoolt, kas siis naabervallast või lähemast linnast. Tavaliselt riisudes vara sel hetkel elutsevast asukohast lahkub kurjategija sealt pikemaks või lühemaks ajaks, viies riisunud esemed kaasa ning realiseerides neid siis aja jooksul. See on eriti maksev talusulaste ja karjapoiste kohta, kes muutlike teenistustingimuste tõttu vahetavad sageli elukohta, teenides kord ühe taluperemehe juures, sealt töölepingu lõppemisel või selle rikkumisel edasi rändavad järgmisesse või veel kaugemasse valda.

Kui nüüd mõnel maaelanikul, kel seni puudusid võimalused enamvähem väärtusliku eseme muretsemiseks, äkki uued asjad tekivad, äratav see kohe kaaskodanike tähelepanu. Levivad jutud ning arvamused, mis sageli ulatuvad ka kohaliku konstaabli või kriminaalametniku kõrvu. Eduka teotsemise ning jälitamise huvides on tähtis, et iga rajooni konstaabel hästi ning põhjalikult tunneks tema piirkonnas elunevaid inimesi. Eriti on see maksev varem karistatute kohta. On vähe sellest, et konstaabli teotsevad ainult kaaskodanike näpunäiteil, vaid siin peab iga mees oma algatusel tähele panema ning kahtluse korral kontrollima esemete päritolu, mis tekivad varem karistatuil või isikuil, kellel ei ole majanduslike olude tõttu võimalusi neid seaduslikul teel muretseda. Nii näiteks äratav erilist tähelepanu, kui siin-seal elunevail noormeestel, nagu perepoegadel, sulastel, karjastel ja juhuslikel töölisel tekib isikliku omandusena jalgrattaid, hõbeuure ja muid väärtuslikke esemeid. Loomulikult suuremal osal on need asjad saadud seadusepärasel teel, kuid on ka neid juhtumeid, kus riisunud vara kasutatakse otseselt kurjategija, kaasaitaja või kaasteadja poolt. Konstaabel, kontrollides eseme päritolu või selle saamise võimalusi, avastab otsekohe kuriteo. Jälitamispraktikas on tulnud ette rida juhtumeid, kus linnas elunev kurjategija, toimides massiliselt jalgrattavargusi, toimetab varastatud jalgrattaid maale, realiseerides neid äärmiselt madala hinnaga maa-noormeestele. Säärasel juhtumil konstaabli agara teotsemise tagajärjel võib iga riisunud objekt saada kuriteo avastamise põhjustajaks. Nii näit. juhtus hiljuti Läänemaal, kus rajooni konstaabel sai andmeid, et ühte tallu olevat müüdü odavahinnaliselt naist. talvpalitu. Andmete kontrollimisel osutus müüjaks mustlane, kes palitu oli varastanud naabervallast. Krim.-politsei abiga selgitati mustlase isik, ning kohus karistas teda 6-kuise vangistusega.

Kriminaaljälitamise praktikas on rida juhtumeid, kus mitte ainult kuriteoga riisunud vara omandamine, müük ja edasiandmine, s. o. satumine kolmandaisse kätte, ei soodusta kurjategija isiku avastamist, vaid ka riisunud vara vedu on sageli põhjustanud kurjategija ilmetamist.

Olenedes riisunud vara hulgast, suuruselt ja mahust, kasutavad kurjategijad riisunud vara eemaldamiseks kuriteokohalt või edasitoimetamiseks kas käru, voorimeest või autot, teise linna saatmiseks ka raudteed. Näit. saadeti

hiljuti hulk karusnahku pagasisaadetisena Tallinnast Petseri. Karusnahad olid varastatud Tallinnas, Vene tän. asetsevast Hoffide karusnahkade laost.

Sõidukite ja veokite juhid, toimetades riisunud esemeid ühest kohast teise, satuvad tahes-tahtmata kurjategijate abimeesteks. Kui nüüd sõidukijuht teadmatutes teotseb, võib ta hiljem jälitajale anda küllaldasid andmeid nii kurjategija isiku, riisunud vara kui ka selle paigutamise aja, viisi ja asukoha kohta. Nende andmete saamisel on jälitajal kerge riisunud vara kätte saada ja süüdlast ilmestada. Selleks näide: Autojuht, keda kuriteokoha läheduses viibiva autonumbri järgi avastati, tunnistas ülekuulamisel, kuidas kaks meest keskpäeval palganud sõiduki, ühe maja juures peatunud, sealt kohvri ja riidepampe sõidukisse toonud ning lõppsihina nende poolt nimetatud tänavasse sõidutanud. Autojuhi näpunäiteil iäks korda tabada vargad ja neilt varastatud vara kätte saada.

Raskem on olukord, kui veoki- või sõidukijuht teotseb käsikäes kurjategijaga. Säärasel juhtumil vaigitakse oma toiminguid karistuse kartusel, sest [KrS § 51 järgi loetakse kuriteo kordasaatmise osaliseks iga isik, kes süüteo toimepanemiseks oli teisega kokku leppinud ja temaga teadvalt koos teotsenud. Osalist karistatakse samasugusel määral kui otsest süüdlast. Nii osalise kui ka süüdlase paljastamine võib sündida sellisel korral ainult kas jälitamise või tabamisega kuriteokohal. Toon ühe iseloomustava juhtumi, kuidas kord Tallinna veovoormeest, kes oli kokku leppinud kuriteo kordasaatmiseks kahe kurjategijaga, kohe pärast sissomurdmist sattus kriminaalametniku kätte.

Teostades hommikupoole ööd järjekordset kontrollkäiku, märkas krim.-ametnik G. tänaval temale vastu sõitvat veovoormeest presendiga kaetud pooliku koormaga. Vankril istus veel kaks noormeest. Tundes huvi varase transpordi ja vankril lebavate esemete vastu, peatas ametnik voorimehe. Ennast esitades ning presendi äärt üles tõstes leidis ametnik oma suureks üllatuseks vankris paberosse, tubakat, kompvekke ja šokolaadi, küll pakitud, küll lahtiseit. Aimates kuritegu, käsutas ametnik relva abil voorimehe ja mõlemad noormehed vankrilt maha ning vilega kutsus abiks lähedal viibiva kordniku. Nüüd toimetati mehed, hobune ning vanker krim.-politseisse. Mõned tunnid hiljem telefoniti krim.-politseisse, et S. Tartu mnt. asetsevasse koloniaalärisse on sisse murtud ja suur hulgal paberosse ning šokolaadi varastatud. Suur oli omanike üllatus, kui kogu kraam neile tervelt veel samal hommikul kätte toimetati.

Teataval määral on politsei jälitamist kergendanud ka raudtee käsipakkide hoiukohad, mida peaaegaliselt kasutavad sissesõitnud välismaa kui ka mujalt sisemaalt sõitnud kurjategijad riisunud asjade hoiule andmiseks. Nende kontrollimisel on kätte saadud nii mõnigi riisunud ese, mille tunnuseid omanik täpselt kirjeldas, ja varas selgitatud.

Lõpetades lühikese ülevaate, kuidas riisunud vara võib saada kuriteo avastamise põhjustajaks, jääb soovida, et kodanikud, avaldades kuriteost politseile, kirjeldaksid võimalikult täpselt kõiki riisunud vara iseloomustavaid tunnuseid, teotseades sealjuures kaudselt ka oma huvides ning tagades sellega edu jälitamises.

Vahialuste isevalitsemisest

Vahialuste ja vangimajade ametnike vahel valitseb alati teatav vastastikune umbusaldus. Kui valveametnikud suhtuvad vahialustesse üleolevalt, alaväärivalt, siis vahialused püüavad „vastutasuks“ sooritada tegusid, mis pole kooskõlas maksmapandud korraga ja mis võiks administratsioonile kuidagi kahjustavalt mõjuda. Selline vastuolu võib vangimaja korrale ja kasvatuslikule põhimõttele ainult kahju teha, mis pärast on püütud leida vahendeid, mis aitaks neid vahetada niivõrd, vastastikust umbusaldust kaotada, tõsta vahialuste enese- ja vastutustunnet, ning kasvatada neist isikuid, kes on valmis loobuma edasisest kuritegevusest.

Kui selliste lahkheidet tasandamiseks aitab tublisti kaasa honorüsteem, mis on varem juba käsitamist leidnud, siis tõhusamaks rahuloojaks vangimaja administratsiooni ja vahialuste vahel peaks olema vangide isevalitsemise süsteem, mis oma arenemises on küll veel lapsekingades, kuid nii ühel kui ka teisel pool aktiivsemat rakendamist leidnud.

Vahialuste isevalitsemise hällimaaks peetakse Inglismaad, kuid sealt kandus see juba 18. sajandil üle Ameerikasse, kus ta, nagu paljud teisedki ideed, on laialtulatuseks katsetamise üle elanud, mis pärast P.-Ameerika Ühendriikide olude kirjeldamisega saame ses küsimuses üle vaatlikuma pildi. Ameeriklased on sageli riskimishimulised ja vangidele isevalitsemise võimaldamine pakub selleks soodsaid võimalusi. Vangide isevalitsemine seisab selles, et teatavate administratiivsete funktsioonide teostamine on usaldatud vangide hooleks. Distiplinaarsüütegude menetlus, koolihariduse andmine, loengute, meelelahutuslikkude koosviibimiste korraldamine, sportlikkude mängude organiseerimine, tööde juhtimine, läbiviimine, tööoskuse õpetamine, järelevalve korranõuete täitmise üle jne. kuuluvad kõik administratiivsete funktsioonide hulka ja peaksid olema läbi viidud vangimaja jõududega, kuid isevalitsemise puhul on osa sellistest ülesannetest pandud vangidele.

Vangide isevalitsemise eod ulatuvad kaugesse minevikku. Juba 18. sajandil oli moodustatud mõnes U. S. A. kogukonna vangimajas (county jail) vangide kogud, milles iga liige pidi kogu heaks ohverdama teatava summa raha, mis kasutati kogu liikmete üldise heaolu tõstmiseks. Inglismaal tuli selliseid juhtumeid juba varem ette ja 18.—19. sajandil oli isevalitsemine Inglismaal palju laialtulatuseks käsitamist leidnud kui Ameerikas. A. 1818 avaldab Fowell kirjutise, milles annab ülevaate Londonis Newgate vanglas toimunud vangide kohtuistungiga kohta, kus arutati distiplinaarsüütegusid, ja mitmed teised teadaolevad sugemed.

Isevalitsemine pole kusagil endale kindlat kaju omandanud ega leidnud teed seadusandluse, kuid ikka kerkib üles kord ühes, kord teises kohas. Kaugemaalatuslikumalt läbiviiduna pole ta aga kusagil kaua püsinud, ent hüved, mida ta endast pakub, on küllalt suured selleks, et temaga uuesti katsetada. Ameerika vangistusala teoreetikutele ja praktikutele on ta kujunenud nagu mingiks nõiaringsiks, millest välja ei

saa — ikka leiab ta omale uusi vorme ja viise, milles avalduda.

Ameerika uuemad vanglad on ehitatud suuremalt osalt tiibhoonelised, pikkade koridoridega üksikvangistuse jaoks. Koridori ühel poolel on aknad, teisel poolel vangikambriid ja ta ise on jäotatud raudvõrega pooleks. Kui kambrite ukseid avada, pääsevad vangid ainult ühele poolele koridorist, lahutatuna võre läbi muust vangimaja osast. Nii moodustavad ühe võre taga olevad vangid (kambreid 20—40) omaette grupi. On kujunenud tavaks, et ühe grupi liikmed valivad eneste seast „sheriffi“ ja „kohtuniku“. Esimese ülesandeks on hoolitseda rahu ja korra eest teine (mõnel pool koos „vannutatud mees-tega“) lahendab igasuguseid eksimusi (mis alati ei pruugi olla eksimused vangimaja korra vaid vangide eneste aumõiste ja pruukide vastu) ning määrab karistusi. Kui grupp oma valitsusega rahul pole siis võib ta selle lihtsalt taandada. Karistustena esinevad peksukaristused rahaträhi ja „sunnitöö“ San Diegoos ja El Pasos täidetakse ihuuhutus üsna lihtsalt: karistatav võtab karistatava nea oma jalade vahele ja hakkab hoope jagama. Sunnitöö karistus seisab nõrandate, koridoride pesemises väljaspool järjekorda jm. Karistustele allutatakse harilikult vabatahtlikult, sest vastasel korral oleks terve grupp tõrkuia vastu. Inustulnukad peavad tavalliselt ohverdama teatava summa erumi heaks. Kes seda vabatahtlikult ei tee, saab karistuseks 25 hooi või neab tegema „ühiskonna“ heaks „sunnitööd“. Rahaträhvidest ja mustulnukatelt saadud summad kasutatakse ühiseks tarviduseks, ostetakse tubakat toitaineid, kirjutamisvahendeid ine. Sageli töötavad sellised vangide eneste poolt moodustatud valitsused käsikäs vangimaja administratsiooniga ja tasuta korra ning distsipliini alahoidmise eest antakse valitsejatele paremini süüa jm. Kui korra vastu eksinu on oma karistuse juba kannud mis talle vangide eneste poolt oli määratud siis ametkond end enam vahele ei sega. Ainult raskemad eksimused, nagu põgenemised, vastuhakkamised jt. kuuluvad ametkonna lahendamisele.

Hoonis laialtulatuseks katsetatud on need katsed, mis on vangide isevalitsemise alal algatatud vangimaja juhtide poolt. Tähtsamaiks teavatajaks Ameerikas sel alal on Calvin Derrick ja Thomas Osborne. Esimene rakendas isevalitsemist alaealiste teine täiskasvanute juures. Derrick, kes oli Preston School of Industry juhatajaks, ei võimandanud isevalitsemist kõikidele kasvandikkudele (9—25 a.), vaid koondas nõrgamõistuslikud, raskelt kasvatatavad, seksuaalselt teistele ohtlikud ja akuutselt suguhaiged eri gruppidesse (keskmiselt 10% vahialuste üldisest arvust). Iga vasttunud kasvandik allus kolmele katsele katseajale millise aja iooksul uuriti tema iseloomu, kalduvusi ja füüsilisi omadusi. Pärast seda korraldati neile katsed korra tundmise, ajaloo ja kodanikuõpetuses. Pärast proovimise ja katsete sooritamist sai kasvandik aktiivse ja passiivse valimisõiguse. Iga isevalitsemise grupp valis sheriffi ja kohtuniku. 90% kõikidest distiplinaarkaristustest määrati kesk-

miselt vangide eneste poolt. Isevalitsemine oli siiski võrdlemisi piiratud ja keskendatud peamiselt kasvandikkude vabale ajale, s. t. korrapidamine lugemistubades, spordiplatsil, kinoetendustel, muusikaharjutustel jm. lasus nende eneste õlgadel, kuna tähtsamad administratiivsed funktsioonid täideti kõik ametnikkude poolt. Isevalitsemise kõrval käsitati progressiivset süsteemi seoses markide süsteemiga.

Sarnaselt Preston School'iga on isevalitsemine läbi viidud Westchester County Penitentiary's, kuid palju laiaulatuslikumalt. Seal on läbisegi 95% vangidest koondatud nn. „effort league“ ümber, kuhu võetakse vastu kõik, kes on kehaliselt ja vaimliselt terved, ning selleks soovi avaldavad — viimast teevad aga kõik, kuna soodustused on ette nähtud ainult „league“ liikmetele, kes võivad viis korda nädalas kasutada spordiplatsi (vangid liiguvad seal vabalt ilma ametkonnapoolse valveta), üks kord nädalas käia kinoetendusel, lugeda vangimaja ajalehte, kasutada raamatukogu jm.

League kulutused kantakse fondist, mille moodustab endast vangimaja kaupluse iga-aastane puhaskasu. Iga nelja kuu tagant tuleb kokku league üldkogu, millest osavõtt on sunduslik kõikidele liikmetele. Üldkogu koosolekul valitakse „kabinett“, kes peab oma istungeid kord nädalas, arutades üldise tähtsusega küsimusi ja kaebusi ning soove, millega esineda asutise juhataja ees. „Kabinett“ on ofitsiaalseks vahelülks vangimaja juhtkonnale ja vahialustele. On terve rida küsimusi, mis kuuluvad otsustamisele „kabineti“ üldkogus, kuid suur osa funktsioone on jaotatud ka üksikute liikmete vahel. Nii on olemas „president“, „politseiülem“, „kohtunikud“ ja teised. Politseiülem peab hoolitsema korra ja rahu eest vangimajas ning spordiplatsil, esinema süüdistajana kohtus jm. Kaitsjaks on määratud üks kabineti liikmeid. Suurem osa distsiplinaarkaristusi määratakse vangide kohtu poolt ja administratsiooni otsustamisele kuuluvad ainult raskemad, s. o. põgenemised, tööletõrjumised, vastuhakkamised ja need, mille otsustamisest kohus on millegi pärast loobunud. Kõik distsiplinaarkaristused kuuluvad läbivaatamisele vangimaja juhataja poolt, kes ses suhtes esineb „grand jury'na“. Kui kohus on määranud liiga kõrge karistuse, muudab juhataja selle pehmemaks, kui esineb vastupidine olukord, juhib ta ainult kohtu tähelepanu sellele, et see edaspidi arvestaks tema seisukohta. Valvureid kohtus tunnistajana üle ei kuulata, kuna see võiks viia neid konflikti vahialustega. Kohus võib määrata karistuseks üksikvangistust kuni 30 päevani või heita vahialuse league'st välja. Mõlemal juhtumil kaob karistatu kõik õigused ja ta langeb progressiivse süsteemi madalamale astmele, kus talle marke (credits) ei anta. Nii võib ta kaotada ka võimaluse vabaneda enne tähtaega, kui temale määratud karistus on olnud tähtajaline. (Ameerikas võidakse määrata karistusi ilma selle pikkust ära märkimata, ehk karistusi, mille alam- ja ülemmäär on kindlaks määratud, jättes vangimaja juhtkonnale võimaluse vangi vabastada tema käitumise kohaselt aja miinimumi ja maksimumi vahel.)

Märkimist väärib, et marke ei anta ainult üksikisiku hea käitumise korral üksikule (nagu meil ja mujal), vaid ta saab neid ka juhul, kui grupp, kuhu ta kuulub, end laitmatult ülal peab. Markide abil võib vabaneda enne tähtaega, kuid nad omavad ka rahalist vää-

tust ja nende eest võib osta vangimajas tarvitaminevaid asju või koguni raha vastu ümber vahetada. Sellepärast võetakse markide andmisel arvesse kõigepealt vahialuse töötahet, töösust ja produktiivsust — alles pärast seda kuulub hindamisele tema käitumine.

League'l on vangimaja sisemise korralduse suhtes väga suur tähtsus. Ta arendab vahialuse enesetunnet, vastutustunnet, on suureks hõlbustuseks administratsioonile ja aitab kasvatada riigikodanikku, kes on suuteline aru saama üksikisikul lasuvaist kohustustest ühiskonnas.

1928. a. oli Westchester County Penitentiary's 7500 vangi, neist 6000 välistöödel suurelt osalt ilma valveta. Valvurid olid relvadeta ja verekoeri polnud olemas. Igast sajast vangist sooritas põgenemiskatse üks, mis ei ole kõrge protsent, kui arvestada, et põgenemisvõimalused olid soodsad.

Vahialuste isevalitsemise arenemine on tihe seoses Osborne isikuga, kes selleks, et tunda õppida olukorda, milles vang peab viibima, aru saada tema tahtmistest ja igatsustest, veetis kaheksa päeva valitsusvõimude loal vahialusena Auburni vangimajas. Selle aja jooksul suutis ta võita vahialuste ja ka juhtkonna poolehoidu. Tema õhutusel ja kaasabil teostati Auburni vangimajas laiaulatuslik vahialuste isevalitsemise reform, mille järeldusena Lincoln'i sünnipäevaks a. 1914 oldi nii kaugele jõutud, et sünnipäevapidustusteks koondati 1400 vangi, mille puhul ei juhtunud mingeid korratusi ja kus vangide poliitsei suurt energiat ja organiseerimisuskust üles näitas. Auburni vangimajas olid tol korral peamiselt raskema karistusega vahialused. Osborne oli sellega üldise tähelepanu endale keskendanud, mille järeldusena ta Sing-Singi juhatajaks kutsuti. Osborne võttis selle koha vastu ja viis ka seal laiaulatusliku isevalitsemise reformi läbi. Varsti tõsteti tema vastu süüdistus homoseksuaalses suhtlemises vahialustega, milles ta küll õigeaks mõisteti, kuid oma kohalt pidi ta ikkagi lahkuma poliitilistel põhjustel.

Sing-Singist lahkumisel sai Osborne Portsmouthi vangla juhatajaks (merekäe), kus algul oli 170 vangi 180 valvuriga. Maailmasõja ajal kasvas aga vahialuste arv kiiresti ja varsti oli tema vangimajas 6000 vangi. Pealeselle oli ta sunnitud suurema osa oma valvuritest saatma aktiivsesse teenistusse mereväkke, ilma uusi asemel võtmata.

Ka siin viis ta isevalitsemise läbi, mis võimaldaski tal paarikümne valvuriga hoida kinni 6000 vangi, kelledest tema sõnade järgi olevat põgenenud ainult kaheksa, kuigi vangimaja suurt müüri asendas ainult väike traat. Seega pidid vangidest valvurid ja vangide poliitsei tõesti hästi ja kaalutult organiseeritud olema. Valitsuse muudatusega (Ameerikas järgneb osariikides valitsuse muudatusele ikka kõrgemate ametnikkude ümberpaigutus) pidi Osborne ka sellest ametist loobuma ja pärast seda pole temast enam midagi kuulda.

Sing-Singis ja Portsmouthis kaotas vahialuste isevalitsemine peagi oma esialgse tähtsuse, kuid Auburni vanglas rakendati tema süsteem veel a. 1928 suure eduga ja poliitsei, kohus ja teised vahialuste isevalitsemise organid teostesid veel täie hooga. Vähe hiljem korraldati seal aga atentaat vangimaja juhataja vastu ja league president pussitati surnuks. Kuigi tehti kindlaks, et vangide poliitsei sel korral seisis

täiesti administratsiooni poolel, kaotas league suure osa oma tähtsusest. 1930. a. tõstsid vangid seal aga koguni mässu, põletasid maha osa vangimajast ja haarasid relvad administratsiooni vastu. Seepärast läks vangide isevalitsemine seal täiesti hingusele. Sellises katastroofis võis süüdi olla ka vangimaja juhtkond ise, kes ei osanud leida õiget kontakti vahialustega, kuid see on jäänud tõestamata.

Auburnis tulid vahialused (ca 1300) iga poole aasta tagant kokku ja valisid oma esindajate kogu — komitee. Viimane valis enda keskelt sekretäri, kes juhatas komitee istungeid ja oli vabastatud harilikust tööst, omas omaette büroo, organiseeris igasuguseid üritusi ja oli ametlikuks vahemeheks administratsiooni ja vahialuste vahel. Komitee koosseisust moodustati veel kohus, kes arutas distsiplinaarsüütegusid, politseiülem, kes koos abilistega (15 v/a.) hoolitses asutises maksva korra täitmise eest korridorides, söögisaalides, spordiplatsil, koosolekutel, ettekannetel, koolis jm. Palgatud valvurite ülesandeks oli ainult valve teostamine väljaspool asutist ja vangimaja müüril. Komitee jagunes veel tarviduse kohaselt alaosakondadesse sekretäri määramise kohaselt, kelle ülesandeks, nagu Sing-Singis, oli kooliõpetuse andmine, spordi, mõnususte, hügieeni jt. nõuete täitmise organiseerimine. Need osakonnad teetsesid väga suure aktiivsusega ja näit. kooliõpetuse ja spordiosakonna tegevusest võttis osa 400—500 vangi. Õpetuse andjaiks, loengute pidajaiks jm. korraldajaiks olid vahialused ise.

Nii oli Osborne vahialuste isevalitsemise õige laiaulatuslikult läbi viinud ja tema põhimõtteks oli, et vangidele tuleb võimaldada soodustusi ainult teatava vastutuse vastu. Kui meil ja mujal kehtiva põhimõtte kohaselt võimaldatakse vahialustele soodustusi selleks, et neil oleks siht, mille poole püüda, ja see püüe ise peab neid viima paranemisele, siis Osborne suhtub sellesse kahepoolset ja nõuab privileegide võimaldamise korral ka teatava vastutuse kandmist, leides, et see aitab vahialusel end tulevases elus kergemini läbi lüüa.

Vahialustele isevalitsemise võimaldamine toob endaga kaasa mitmeid puudusi. Nii võib see kaugemaleulatuvais vormes viia nõrga järelevalve puhul katastroofini ja saada saatuslikuks kogu asutisele. Isevalitsemisest saavad osa võtta aktiivselt ainult vähesed ja teised on selle objektid, mis nii mõnegi inimese uhkustunde tõttu võib kaasa tuua ebasoovitavaid tagajärgi. Paljud hoiduksid sellest eemale ja ei tahaks temast üldse midagi teada, kuid eemalejäämisega lähevad kaotsi soodustused. Sellepärast võtavad isevalitsemisest osa vormiliselt kõik, kuid paljud ei ela temaga üldse mitte kaasa, jäädes kõigi tema eluavalduste suhtes passiivseiks. Isevalitsemine on alati seotud suurel määral asu-

tise juhataja isiksusega ja tema lahkumisega läheb tavaliselt ka tema tehtud töö sel alal kaotsi, kuna teine tema mõtteid harva jagab. Kui asutise juhatajaid tihti vahetada, siis ei saa olla isevalitsemisel pikka iga. Peale selle nõuab see süsteem, et asutise juhataja ja osaliselt ka ametkond omaks vahialuste peale väga suurt mõju, mis on iseenesest väga raskelt saavutatav ja mõne inimese juures isegi teostamatu. Osborne oli omal alal geenius, hea inimesetundja, alati abivalmis ja hoidis täielikult vahialuste poole. Sellepärast sai ta neile ka nagu mingiks paleuseks, pühakuks ja igauks vangidest luges oma kohuseks teda täielikult usaldada. Ainult sel viisil oli tal võimalik oma sihti saavutada ja sellega on ka seletatav, et tema süsteem tema juhtimisel ka harukordseid tulemusi andis, karile jooksmata. Euroopale (välja arvatud Inglismaa) on Osborne idee veel võõras ja sellega on ka seletatav, et siin on isevalitsemisega vähe tegemist tehtud.

Puudustele vaatamata omab isevalitsemise süsteem ka suuri positiivseid omadusi. Kui isevalitsemist rakendada koos progressiivse süsteemiga, siis võiks küll arvata, et ta suudab vähemalt osale vahialustest avaldada positiivset mõju, kasvatada neid ja arendada nende vastutust- ja enesetunnet, tõsta välja nende isiksust. Kuigi isevalitsemise ideeliseks aluseks on võetud asjaolu, et ta peab aitama kõrvaldada vangide ja administratsiooni vahelist vastuolu, siis peamiseks tema rakendamise motiiviks jääb ikkagi materiaalne kokkuhoid. Kui mõelda, et Osborne valitses paarikümne palgalise valvuriga 6000 vangi üle ja New Castle County Workhouse oma 500—600-vangilise koosseisuga sai läbi 1924. a. seitsme palgalise valvuriga, siis näeme, kui tohutuid summasid sellega on võimalik kokku hoida. (Meil tuleb keskmiselt ühe valvuri kohta kaheksa vahialust.) Ameerikas elab see idee praegu veel väga elujõulisena ja on käsitamisel paljudes vangimajades, ühes vähemal, teises suuremal määral.

Euroopas pole „league“ põhimõtte peale Inglismaa kusagil käsitamist leidnud ja märgata on ainult üksikuid sugemeid isevalitsemisest. Nii näeme, et lugemistubades, magamissaalides, spordiplatsil jm. vähemtähtsates kohtades kasutatakse korrapidajatena vahialuseid, neid lastakse välja töötada lugemistubade kodukordi ja nõutakse, et nad ise hoolitseksid selle eest, et seda korda täidetakse.

Kui meil kasutatakse vahialuseid kambrite korrapidajatena, eestõttegijatena, köögikorrapidajatena ja tööde õpetajatena, võiks seda nimetada vahialuste isevalitsemiseks selle mõiste kõige algelisemas mõttes. Kindlasti on meil võimalik seda mõtet kaugemale arendada ja ellu rakendada ilma suurema kartuseta, kui hoiduda liialdustest.

Tšekivõltsijate trikke

Scotland Yardile valmistavad viimaseil aastail palju muret kaks inimest, kellel on õnnestunud seni pääseda ülesseatud püüniseist, vaatamata politseivõimude ettevaatlikkusele. Need on

kaks suurima kelmdide jõugu juhti, kes on spetsialiseerunud allkirjade järeletegemisele pangatšekkidel.

Kumbki juhtidest teenib kuni 30.000 naelsterlingit kuus, kuid ka nende kaastöölised ei või nuriseda tasu vähesuse üle.

Scotland Yardil on juba õnnestunud selgitada jõugu töötamisviise, kuid pole õnnestunud tabada organisatsiooni juhte.

Mineviku seiklusromaanid kujutavad inimest, kes võltsis võõra inimese allkirja tšekil, üksiku käsitöölisena, kes tegi seda mingi juhuslikult varastatud kirja või dokumendi varal, tindi ja sullega. Kaasaegsete kelmdide töömeetodid on palju lihtsamad, täpsemad ja ajakohasemad, kuigi need nõuavad pikaajalist ettevalmistust ja paljude inimeste kaastööd selles tegevuses.

Esimesed sammud järjekordses „töös“ usaldatakse tavaliselt naiskaastöölisele. Viimane on „igas suhtes meeldiv“ daam, kena välimusega, tark, teravmeelne, evib head kombed ning kõneleb võõrkeeli. Ta elab suurejoonelist elu, sõidab suvituskohast suvituskohata, ühe sõnaga näib rikka, üksiku ja sõltumatu naisena. Ta maksab alati sularahas, ei jää kusagil võlgu, valib tutvusi ning on käitumiselt laitmatu. Lühidalt — keegi ei või häbeneda tutvumast temaga. Nii tutvub ta oma maikadel peamiselt rikaste ja palju reisinud inimestega. Seepärast ka ükski tema tuttavaist ei imetle, kui kunagi laupäeval või pühade eelpäeval daam näitab lõpuni tarvitatud tšekiraamatut, millel vaid kontsud, ning kurdab, et

tal just praegu on vaja saata väike tšekk

arve kätteks, mis tal alles nüüd meenus. Kuid pank on juba suletud ning tšekiraamat on läbi. Vähe on neid, kes ei teeks kenale sõbratarile ettepanekut — kasutada tema tšekki, mis kirjutatakse siinsamas valmis. Tšekid on tavaliselt väikesed — kahe- kuni kolmenaelased. Daam tänab, tasub kohe sularahas saadud tšeki summa ning siirdub järgmise ohvri otsingule, kelle poole pöördub samuti nagu eelmiselgi korral — nelja silma all, et mitte anda võimalust ebasoovitavaile juttudele. Säärast laadi juhtumid on niivõrd sagedased, et isikud, kelledel on pangas raha ja evivad tšekiraamatuid ning on harjunud kirjutama tšেকে laeval, autos või rappuvas reisirongis, ei mäleta enam daami, kellele nad selliselt on müünud oma tšeki — enne, kui umbes paari aasta pärast ilmneb pangas võltstšekk. Ka panga kassapidaja, kes

on harjunud sellega, et kliendi allkiri sageli muutub ning on kirjutatud tihti väriseva käega, ei silmitse seda niivõrd tähelepanelikult, kui selle kliendi oma, kes kirjutab korrektselt.

Daami poolt korjatud tšekid päevapildistatakse enne panka saatmist ja seda fotode arhiivi kasutatakse vaid siis, kui see on juba „küllalt seisnud“, s. o. umbes paari aasta pärast, mitte varem. Seda tehakse selleks, et mitte reeta daami, kes hankis tšekile õige allkirja. Siis, pärast ohvri krediitvõime selgitamist ja pangaarve uurimist tuleb

ühel jõugu liikmeist riskida.

See on „sissekasseerija“, kelle ülesandeks jääb teingu raskeim osa — esitada tšekk panka ja võtta raha välja. Viimane peab evima terasest närvid ja erakordse kujutlusvõime, et haista õigel ajal ohutu ja pageda, kui kassapidajal peaks tekkima kahtlus. Tegelikult võtavad sissekasseerimisest osa kõik jõugu liikmed. Üks neist astub panka mõni minut enne „sissekasseerijat“ mingi näiliselt tähtsusetu, kuid aegaviitva toimingu pärast. Tema ülesandeks on pidada silmas kassapidajat, mida ta võib teha sootuks avalikumalt kui „sissekasseerija“, kes peab käituma võimalikult vabalt. Teine abiline helistab kokkuräägitud tunnil ohvri koju, kelle nimele on tšekk kirjutatud. Seda tehakse selleks, et pidada kinni telefoniliini juhtumiks, kui panga kassapidaja soovib tšeki väljaandjaga isiklikult kõnelda. Lootetakse, et kui ta leiab telefoniliini kinni olevat, ta lööb käega ja loobub andmete hankimisest.

Panga välisukse juures aga

ootab sõiduvalmis auto.

See on tarvilik põgenemiseks. Operatsiooni õnnestumisel on vaja rutata võimalikult kiiresti teise panka või vahetuskontorisse raha vahetama. Sest suure tšeki järgi rahasaaja äratakse kahtlust, kui ta paluks maksta enesele mõnituhat naela naela-seis pabereis.

Pärast operatsiooni õnnestumist

jaotatakse sissetulek vastavalt osavõtjate töö tähtsusele.

See, kes võltsis allkirja, saab 25% üldtulust. Mitte seepärast, et tema töö nõuaks suurt oskust, vaid seepärast, et sissekukkumise korral ootaks teda 14-aastane vangistus. „Sissekasseerija“ saab samuti 25% selle eest, et teda võidakse ära tunda ja kõige kergemini politsei kätte toimetada. Kõigi teiste asjaosaliste jaoks jääb kokku 20%, mis jaotatakse vastavalt ülesande suurusele. „Juht“ saab 30%, kuid tema peab oma osast tasuma kõik „tööstuskulud“.

H. N.

Hendaye — Madrid — Hendaye

Parüisi kiirrong saksa magamisvaguniga toob meid 6. juuli hommikul Prantsuse-Hispaania piirilinna Hendaye'sse. Enne linna saabumist hakkab parempoolseist vaguniaknaist paistma rohekat lainetavat pinda, s. o. Baski meri. Rongi jaama jõudes silmame Eesti esindajat Hispaanias kolonel A. Normak'it, kes ühes abikaasaga on sõitnud meile vastu Prantsuse pinnale.

Olles kodumaast eemal üle 3000 km, satume kohe kodusesse õhkkonda. Piirijaamas asub lahke restorani perenaine, kes juba varemalt kostitanud eestlasi ja seepärast ei tee temale eestlaste maitse tabamine hommikeine valmistamisel raskesti.

Kuna neljapäev on Hispaanias saksa eeskujul ühe-toidu-päev, siis otsustame lõunatada Hendaye's ja enne lõunast ajavahemikku kasutada üle piiri pääsemise formaalsuste selgitamiseks ja linnaga tutvumiseks.

Prantsuse-Hispaania piiri Baski mere ääres lahutab Bidassoa jõgi. Jõe idakaldal asetseb Hendaye ja läänepoolsel kaldal Iruni linn. Mõlemat linna ühendavad raud- ja maanteesillad. Bidassoa on nimetatud linnade kohat umbes Narva jõe laiune.

Hendaye's kohtame Vahemere taimestikku. Palmid ja kummipuid kasvavad pargis. Viimased on parajasti õites ja nende helekoollased naiste kübara suurused õied pakuvad silmale erilist naudingut.

Kuigi suvi põhjamaa mõiste kohaselt on haritipul, pole siin suvitushooaeg veel alanud. Suvilad on eluta, aknad on kinni löödud, kõnniteed on rohtunud. Niiskel plaazil konutab kohalikke naisi, sõrmitsedes hoolikalt teha käsitööd; lapsi tormab — õpetaja ees — karjas lainetesse, kuid suurest suplemisest ei saa külma vee tõttu asja. Umbes 10 km kaugusel ja osalt silmale nähtaval asetseb kuulus supelinn Bierritze.

Kell 15.30 pääsime Prantsuse-poolsest sillaotsast läbi ja läheneame Hispaania postidele. Kestset jõe on piir. Seda võib eraldada kergesti värvi järgi, kuna Prantsuse-poolne sillaosa kannab värsket hõbeda värvi.

Hispaanias kui rügis, kus sõda äsja on lõppenud, on piiriformaalsusi tavalisest rohkem. Kõigepealt näitame ette passid, siis läheme piirikontrollpunkti, sealt tollipunkti ja lõppeks komandantuuri Kõikjal on sõjaväe postid. Irunis võtame taksiauto, et edasi sõita San Se-

bastiani, Hispaaniasse akrediteeritud diplomaatide residentsi.

Irun on sõja ajal tugevasti kannatanud. Mitmed majad on pommituse tagajärjel pühitud maatasa. Linna üldvälimus ise kannab ka äsja-seid sõjajälgi, kõikjal sõdureid püssidega, liiklemise kontroll jne. On tunduv vahe Prantsuse ja Hispaania piirilinna vahel. See on ka arusaadav, kuna viimane asub hiljuti lõppenud kodusõja pürkonnas. Kella 1600 paiku sõdame edasi. Iruni komandandi käest saame loa sõita kuni Madridini. Irunist väljudes peatavad meid abipolitsei postid, kuid meie diplomaatilise esindaja juuresolek lahendab kergesti kõik keelelised arusaamatused ja varsti kihutame edasi San Sebastiani suunas.

Piirilt San Sebastiani on 22 km. Linn jätab väga imposantse mulje. Ta asub ümmariku lahe kaldal, mis kolmest küljest on piiratud 300—400 m kõrguste mägedega. Baski mere alalise lainetuse eest, mis seotud igaõhtuse veetõusuga, kaitseb lahte kaljusaar. Linnapargid, saared ja künkad omavad Vahemere taimestikku.

San Sebastian on Hispaania linnade hulgas omandanud oma iluga suure kuulsuse, kuna ta oli kuninga suviresidentsiks ja aristokraatia armsaimaks suvituspaiagaks. Hoonestik on monumentaalne, arhitektooniliselt hästi viimistletud, palju aasandaid, lõbustuskokti, suuri kotte, iluspärke jne. Siia on määratud elama Hispaaniasse akrediteeritud välisesindajad seniks, kuni valitsus asub Burgoses.

Enne sõda on San Sebastianis alaliselt elanud 60.000 inimest. Praegu olevat see arv aga 200.000. Linna jõudes torkab kõigepealt silma autode ja laste rohkus. Nende hulgas sagib edasi-tagasi khakimundris mehi, kelledest suur

Vaade purustatud Madridile ülikooli-linnaosa poolt

Sõja tagajärjel purustatud Madridi ülikooli-linnaosa. Paremalt: politseidirektor J. Soomann kuulidest läbipuuritud raudposti juures.

arv lügab karkudel. Kodusõda on Hispaanialt nõudnud 600.000 surnut ja 800.000 haavatut. Kuna mitmed paleed on San Sebastianis muudetud sõjaväe haiglateks, sellega ka seletatav suur vigastatud sõdurite arv tänavail.

Suur osa välisesindusi on leidnud ulualuse linna suurimas „Maria Cristina“ võõrastemajas, nende hulgas ka Eesti diplomaatiline esindaja. Üksikud suursaadikud, nagu Saksa, Inglise ja teised on üürinud suvilad ja nende saatkonnad asuvad diplomaatide korporatiivsest hotellist eemal. Tagasihoidlikud on siinsed ruumid. Meie esindus asetseb kolmes mitte väga ruumikas toas.

Õhtu viimsed tunnid kuluvad auto otsimisega sõiduks Madridi, kuhu San Sebastianist saab 500 km. Keegi välisesindajaist pole vististi kunagi sellist vaeva näinud oma kaasmaalaste pärast kui aaväärne kolonel Normak meie suhtes. Kuid ta on väsimatu. Tänu tema iseloomu kindlusele ei pörka ta tagasi ühegi raskuse ees. Väisakalt öeldud „ei“ ei pane ta nagu tähelegi ja algab juttu uuesti otsast peale. On ühes asutises reisi jätkamiseks lootusi vähe, astub ta kohe teise asutisse, ja tänu Eesti heale nimele ning loodud sidemeile saavutas ta lõppeks oma eesmärgi.

7. juuli hommikul kell 0900 oleme nii kaugel, et Madridi võimudega asjad on joones ja auto pidi olema võõrastemaja ees. Kuid me unustame, et oleme Hispaanias, kus päike kõrvetab pea kohal ja suve kestel tuleb harva mõni hoog vihma. Kuumaga ei tööta inimese peaju kiiresti ja ka luud-lükkmed roiduvad, mispärast tekib võõral mulje, et siin maal on aega küll.

Mitmekordse helistamise järele jõuab meie „limusiin“ hotelli ukse ette. Autojuhiks on seekord kaunis kiire mees olnud, — ta on hilinenud vaid pool tundi. Tal on aaväärne masin, üle 10-aastase elueaga 22 hj. „Buick“. Sõjad ja muud raskused on tema rattad nüriks muutnud; üle 60 km/t tema jõud enam ei küüni.

Sõit Põhja-Hispaania osas, nn. Baskimaal on tõeline nauding.

Autotee keerleb ussina mööda Tolosa jõe orgu künkast üles ja alla. Püreneed pakuvad maalilist pilti. Mäeküljed on tihedalt kaetud Vahe-mere taimestikuga. Kõikjal õitsevad kummipuud. Lihavad hispaania lehmad ronivad mööda

mäeahelikke jahedamaisse piirkonnisse, kadudes kord pilverünkade varju ja peatselt ilmudes sealt uuesti nähtavale.

Maanteega, mis kogu ulatuses Irunist kuni Madridini kaetud asfaldiga, kulgeb peaaegu rööbiti raudteeliin. Ta murrab enesele teed läbi kaljuste mäekülgede, ületab imekauneid orge ja kaob uuesti tunnelisse. Tasa ja targu keerukatel mäeteedel sõites läbime Tolosa, Vitoria, Miranda ja Brivieska linna ja jõuame kella 1400 paiku Burgosesse, olles katnud poole maad oma teekonnast Madridi.

Burgos on Hispaania valitsuse residents. Tee-me siin peatuse, et külastada ametivõime. Siin saame tunda esimest kuumust. Linnas palju sõjaväelasi ja autosid. Viimased tuututavad vahet pidamata, kuna hispaanlane on sõjakoledustega harjunud, siis automüksamine teda enam ei hirmuta. Puiesteed ja tänavad on tulvil rahvast. Näib, et linnas peatub rohkem inimesi, kui see suudab vastu võtta.

Linna vaatamisväärsusist võib märkida Burgose katedraali. See on mitmete meistrite looming ja koosneb mitmest kirikust, mis aegade kestel on juurde ehitatud uute valitsejate poolt.

Kell 17 00 sõidame Burgosest edasi. Tee kulgeb otse lõunasse Madridi suunas. Läbime paljusid väikelinna ja külasid. Ka siin leidub sõjaväe garnisone. Tänavad on tulvil jalutavaid sõdureid. Burgosest lõunapoole taimeestik muutub kehvemaks. Punase savipinnaga künkad on paljad. Madalamal kasvab hõre võsastik, kõrge-mal pole kitselgi enam leida rohuliblet.

Mida lõunapoole jõuame, seda karmimaks muutub maastik. Põlluribasid leidub vaid orgudes. Jõesängid on kuiva tagajärjel kuivanud ja harva leiab siin värske vee. Ees kaugel selmapüürl paistab lumine mägi-helik. See on Guadarrama. 1444 m kõrgusel kulgeb siin autotee. Metsik on see mägi-helik. Tuhandete tonnide raskusi paljaid kivimürakaid on loodus mitmete sadade meetrite kõrguses kannud üksteise otsa. Kohati on ahelik nii teravahambuline, nagu krokodilli lõust. Ühtki taime ei torka kivimürakate vahel silma.

Süürdunud üle mägi-heliku, peatame masina. Värsked asfaldijäljed näitavad, et autotee on siit läbi kaevatud. Mõlemat teeäärt palistavad kaevikute ja blindaažide read. Saja meetri kaugusel on siin asunud vastamisi valitsusväelased ja rahvuslased. Paksult maasleiduvate mürsukildude ja padrunikestade järgi võib oletada, et siin on käinud lahkuminevate ideede eest vihased võitlused. Mürsutrehtrite järgi otsustades on siin tarvitusel olnud ka õige suured „kalübrid“.

Lähenedes Madridile, näeme tee ääres viinapuu-istandusi. Viinapuud kasvavad põõsaste-na tasasel väljal. Punane savi soodustab nende kasvu. Lopsakatena näivad need põõsad üldiselt kõrbenud maastiku taustal.

Pimedus saabub, ent Madridi on veel tükk maad. Loodame endist pealinna eraldada horisondi tumedal taustal särava tulede merena, kuid midagi taolist ei juhtu. Madrid varjub kün-gaste taha, ja neid ületades, seisab ta meil nagu peo peal.

Peatume hotell Ritz'i ees, kuhu meile kolonel Normaki lahkel sobitusel on toad rekvireeritud kohalike võimude poolt. Ritz on hotellide hulgas uhkeimaid Madridis. See oli seni ainuke endises pealinnas, mille suviaias mängis orkes-ter ja kus pärast-sõjaaegne nobless võis ajavii-

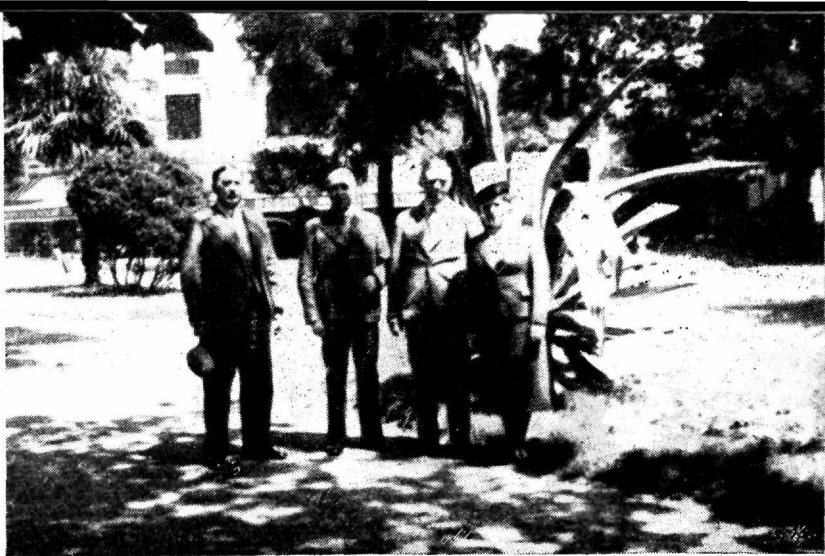
teks keerutada jalga. Umbes nädalapäevad tagasi avati veel teine suviaed „Hardin“. See viimane oli eriti lõbutsevast sõjaväest ja muust rahvast tulvil.

8. juuli hommikul algame ametlike visiitidega. Külastame sõjaväe politseiülema staapi, kus meid vastu võtab politseiülema asetäitja kolonel-leitnant *Mugica*. Temale on meie saabumise eest Burgose võimude poolt teatatud ja paari telefonikõneluse järele sõidame edasi õhukaitse staapi. Kuna sõjapurustuste tagajärjel osa tänavaid on suletud, siis antakse meile üks assistent teejuhiks kaasa.

Õhukaitse staabis võtab meid vastu õhukaitse ülemä abi kolonel-leitnant *Ugarte*, kes on ühtlasi kodanliku õhukaitse juhataja. Kuna kolonel *Ugarte* ise võõraid keeli ei kõnele, siis on tõlkideks üks lennuväe ja teine suurtükiväe kapten, kes kõnelevad soravalt prantsuse ja saksa keelt. Hallijuukseline õhukaitse ülemä abi on aga päris lahkus ise. Varsti tuuakse kabinetti joonestuslauale karastavaid jooke, lambajuustu ja muid maitsvaid suupisteid. Vanahärra oli lõbus ja jutukas. Kahjuks läks suur osa tema lõbusatest kõnelustest meile kaduma keele mittemundmise tõttu.

Õhukaitse staabist sõitsime tutvuma linna idaserval *Alameda de Osuna* mõisas asunud valitsusväelaste juhi kindral *Miaja* staabi varjenditega. Varjendid asetsevad 14 m sügavuses maa all, on ehitatud tehnika viimaste nõuete kohaselt. Kahvel- ja mosaiik-kivi seinad ja põrandad annavad varjendile luksusliku ilme. Mitte kaugel *Alameda de Osuna*st vüdi meid ühe nägusa väheldase suvila aeda. Suur oli meie üllatus, kui leidsime suvila all luksusliku varjendi, mis on ehitatud meesõõbliga viibimisruumidega. See on olnud kindral *Miaja* eravarjend. Kartus pommituse eest pole lasknud vanal väejuhil rahulikult puhata oma staabi juures, mispärast ta laskis enesele pelgupaiga ehitada umbes km eemale.

Linna idaservast sõidame otse läbi linna lääneossa, nn. ülikooli-linnaossa. Kui kesklinnas mär-

Hendaye plaazil

kame vaid üksikuid purustatud maju, laudadega kinnilöödud ja väga palju ruutudeta aknaid, siis ülikooli-linnaossa vaatepilt teeb meid esialgu tummaks. Ühtki maja pole selles uues ning kaunis linnaosas jäänud terveks. Kaks aastat ja 5 kuud ägedat vastastikust heitlust on teinud maatasa ligi 6000 maja. Kaevikute ja traat-tõkete rägastikus aitavad poolte segipaisatud asukohti selgitada pealkirjad laudtahvleil „Nosotros“ ja „Ellos“, mis tähendab „meie“ ja „nemad“. Imestuma peab, kuidas üksikud ettenihkunud tugipunktid on suutnud siin kahe aasta kestel vastu panna, ilma et neid oleks suudetud vallutada. Püsijäänud müüriosadel leiduvad tihedad kivi-lianugud ja šrapnellikillu palistused tõendavad sellest suurest laskemoona hulgast, mis mõlemal poolel 2,5 aasta kestel on välja tulistanud. Suures kuninglikus pargis on puud läbi puuritud kuulidest ja enamik neist on kuivanud. Kuna sõjajärgsed lialt värsked ja hävitustöö piirkond kohutavalt suur, siis pole suudetud veel koristada lõhkemata laske-moona, käsi- ja püssigranaate, mida leidub igal sammul, vaid hoiatavad tahvlid manitsevad kodanikke ettevaatusele õnnetuste vältimiseks.

Kuid inimene on nisugune, et ta harjub kõigega. Ka madrillased on harjunud sõjaraskustega ja osa on pöördunud varemeisse tagasi. Purustatud linnaosas oli näha inimesi terveks jäänud keldreid eluruumideks korda seadmas. Paljajalgseil lastel näis olevat varemeis palju tegemist, kuna neis leidub igasuguste asjakeste kilde, eriti padruneid, lõhkemata kapsleid jne., millele poisikesed eriti maiad...

Lennupommidest hävitatud Madridi maju. Neist on püsima jäänud vaid esiküljed

Varemete rägastik ja nende pindalane ulatus on niivõrd suur, et nende uurimiseks kuluks mitu kuud. Meie aeg lubab meile vaid kaks päeva Madridis peatuda, mispärast püüame lennupommide hävitustöö uurimiseks kasutada iga tunni. Pühapäeva, 9. juuli hommikul vara sõidame uuesti varemesse. Päike kõrvetab halastamatult. Kraadiklaas näitab vilus üle 40° C. Rusude alla jäänud jätiste, purustatud roiskveetorustiku ja varemesse elama asunud inimeste väljakeidete lõhnad on talumatud.

Pärast lõunat hotelli tagasi tülles leiame eest Madridi poliitilise politsei ülema, kes meid palub külastada härjavõitlust, mis leiab aset õhtul kell 18.30 suurel areenil. Areen on ehitatud 10 aastat tagasi ja mahutab peale tarvilike kõrvalruumide 22.500 pealtvaatajat. Areen olevat läinud maksma mitu miljonit kuldpeesetat. Võitlusil esines 6 härga järgemööda. Võitlus kestis 2 tundi. Raskemaid õnnetusi võitlusel ei juhtunud. Ühel pikadoori hobusel löi vihane härg sooled välja ja muljuda sai kaks matadoori. Raskemate õnnetuste puhuks on kõik ette valmistatud. Kirurg ootab abivalmilt löikuslana juures. Arstiristad keevad. Matadoori abilised, punaste suurvärtidega, on areenil valmis vihast looma ohvri kallalt ära meelitama. Operatsioonisaali kõrval asub 4 voodiga haigla, kus ei puudu ka surijate ruum. Sama katuse all on kabel, kus võitlejad asetatakse kirstu.

Pärast võitlusi korraldas poliitilise politsei ülem corrido juhatusliikmete ja ajakirjanduse esindajate saatel tutvumiskäigu corrido ruumesse ja tallidesse. Rohkesti vihaseid härgi ootas järke järgmisiks võitlusiks, milleks oli määratud järgmine neljapäev. Nende söötmine toimub toomontmäälri tagant. Võitluskõrjad on oritõugu, suurte ning tugevate sarvedega. Võitlusele saadetakse harilikult 4—5-aastasi pulle. Sellise väkkiire ja tormaka looma hind on 1200—1500 Ekr.

Esmaspäeva, 10. juuli hommikul tõuseme juba kell 0500. Teekond kulgeb üle Avila, Salamanca, Walladolid'i, Burgose, San Sebastiani. Matka pikkus 750 km. Kolmetunniline peatus oli Salamanca, kus tutvusime kodanliku õhukaitse korraldusega. Kõrvetav kuumus ei lubanud kiirust arendada palju üle 40—50 km/jt, sest oli karta autokummide lõhkemist. Mägismaa kurvirikkail teedel võib esimese kummi lõhkemine tuua suurt pahandust.

Maapind Avila-Salamanca-Walladolid'i teekonnal on hoopis rikkam kui Burgose ja Madridi vahel. Asfalt-autotee läbib rikkaid jõeorge, kus laiutavad oliivipuud ja seeditsevad, lakkab lõikusvalmis nisu, mähavad viinapuuistandused ja kus küla on külas kinni. Küla hooned on eranditult liivakivi- ja saviehitised. Küla keskel muutub tee niivõrd kitsaks, et ainult üks auto mahub korraga kahe maja seina vahelt läbi. Elamute ukseid on avatud ja naispere ning lapsed veedavad oma vaba aja ukseesisel. Tänavaelu on teinud inimesed niivõrd ükskõikseks, et autode

möödakihutamist ei pandagi tähele ja kohati võib tänavakitsusel otse autorataste juures näha tänavaelu uinunud 2—3-aastasi lapsi.

Hispaania on väga suurt rõhku pannud magistraalteede korrashoiule. Magistraale hoiab korras riik ja need omavad kogupikkuses asfaltkatte. Viimane hoitakse heas korras.

Suurtel magistraalidel liigub palju autosid. Hobusõidukeid polnud näha kogu 1250 km pikkusel automatkal. Autoga üheõiguslikult kasutavad suuri teid flegmaatilised eeslid. Eesel ei vea, vaid kannab oma koormat. Ja tugev on tema selgroog. Harva näeb eesli seljas istumas üht inimest. Tavaliselt on sõitjaid kaks, poisse ja tüdrukuid isegi kolm.

Kuuma ilmastu maalasena on hispaanlane elav ning temperamentirikas. Tema juus on süsimust ja silmad tumepruunid. Daamid kannavad harilikult musta rüetust, ka kõige suurema kuumuse ajal.

Keskpäevast kuni kella 1700 hispaanlane ei tee tööd. Selle aja veedab ta kiviseinte vilus. Elamute jahedaks hoidmiseks suletakse luugid terveks päevaks. Ka ärid on suletud kõige kuumemal päevaajal.

Hispaania talupojal pole suurt jõukust. Maad on suurmaomanike käes. Puuadraga põllukünn, samuti vedude vedamine teostub lehmade või härjadega. Et sarvloomade ikestatud pea ei kannataks suure kuumuse all, selleks seotakse neile kuldale lambanahksed katted, neid aeg-ajalt kalates üle külma veega. Ei ole harvad juhtumid, kus põllusöödi künnmiseks rakendab peremees adra ette kogu oma karja. Ja nii sammuvad üksteise reas eesel, hobueesel ja sarvekandja kirjak.

Hispaanlased on väga külalislahke rahvas. Kaugelt põhjamaalt tulnud eestlastele sai osaks kõikjal väga soe ja südamluk vastuvõtt. „Estonia“ nimetust tunti hästi ja peaaegu kordugi polnud tarvidust seletada, kus asub Eesti.

12. juuli ennelõunat väibisid Eesti külalised Hispaania riigipea generalissimus Franco auks San Sebastianis korraldatud noorsoo organisatsioonide paraadil. Paraad kestis 1,5 tundi. Hispaania esimesele kodanikule tehti rahva ja organisatsioonide poolt kauakestvaid ovatsioone. Linn oli kaunistatud auväravatega ja punane-kuld-punane-lippudega. Hispaania lippude kõrval võis näha rohkesti Itaalia lippe.

12. juunil kell 2000 sõitsime Irunist üle Bidasoa jõe silla Hendaye'sse. Jätsime jumalaga selle külalislahke ja päikeseküllase maa, mis olnud 2,5 a. sõjatallernaaks. Sõda on seadnud üles need loosungid, nagu „Ärka üles, Hispaania“, „Ühine, suur ja vaba Hispaania“ jne. Kui lagedates väheasustatud orgudes suudetakse teostada kunstlik nüisutus, millest kõneldakse kõrgemates majandustlikes ringkonnas, siis võib see maa, kus päike paistab peaaegu vertikaalselt, oma viljakandva punaka savise pinnaga muutuda rikkaks viljasalveks.

Hendaye's, 12. juulil 1939.

Ro.

N ä r v i a r s t

JUTT OMAPÄRASEST PETTUSEST

Mu lapsepõlve sõber Jessner (Ameerikas võetud nimi) tuli hiljuti tagasi Ühendriigest. Ta loobib raha igasse ilmakaarde ja jätab kõigile mulje, nagu valmistaksid talle meie lõbustuskohdade madalad hinnad tõsist pahameelt. Kohtusin neil päevil temaga tänaval. Ta oli nimelt väljunud autost ja polnud veel jõudnud istuda teise. Raputasime kaua teineteise kätt. Siis kutsus ta mu enese juurde võõrastemajja. Läksin. Lootsin kuulda, kuidas ta lühikese ajaga on suutnud teenida nii palju raha. Ja mu lootus täitus.

„Oled vist tugevasti tööd teinud seal, teispoollompi“, alustasin, kui istusime hotelli kalleimas numbris ja rüüpasime prantsuse parimat konjakit.

„Tööd?“ kordas Jessner. „Tööd tegin seal tõesti, mitme mehe eest. Pesin söögimajades taldrikuid, tassisin sadamas viljakotte ja tont teab mida. Kõige sellega suutsin koguda vaevalt sada dollarit. Isegi Ameerikas ei minda tänapäeval enam rikkaks ausa tööga. Süis aga sain osanikuks ühes tulutoovas ettevõttes.“

„Kas poleks parem, kui asuksid ise seal ja juhiksid oma ettevõtet?“ küsisin.

„Sellest ei saa olla juttugi“, vastas Jessner. „Olen nimelt passiivne osanik, või teiste sõnadega niisugune mees, kellele makstakse raha selle eest, et ta midagi ei tee.“

Ta nägi mu küsivat ilmet, halastas minule meie lapsepõlve sõpruse pärast ning jutustas:

„Olin järjekordselt tööta. Uut teenistust otsides sammusin piki 47-dat tänavat New Yorgis. Tihe udu oli teinud asfaldi libedaks. Tahtsin just sammuda üle täna, et seal viimse dollari eest lõunat süüa, kui nurga tagant kihutas välja suur auto. Sõiduki juht pidurdas järsult, et minule mitte otsa ajada. Auto libises märjal asfaldil ja andis mulle tagumise otsaga tugeva hoobi. Lendasin õhku ja prantsatasin kõnniteele pikali. Mõtlesin algul püsti karata ja autojuhile paar kungemat sõna öelda, süis sai mu mõistus võidu tunnete üle, jäin edasi endisesse olekusse ja oigasin nii südantlõhestavalt, kui vähegi oskasin. Mind pikali paisanud auto seisis sõiduteel, minust vaevalt paar sammu eemal. Välimuse ja firma järgi otsustades oli selle sõiduki väärtus vähemalt kümme tuhat dollarit.“

Autojuht kandis mu pealtvaatajate kaasabil autosse.

„Pakun teile tuhat dollarit, kui jätate asja niisama, ega lähe kohtusse,“ ütles mulle tüse isand, kes istus minu kõrval, auto tagaistmel.

„Kaks tuhat!“ oigasin. „Ainult sellepärast, et meeldite mulle, lepin nii vähesega.“

„Tuhat ja viissada, mitte sentigi rohkem!“ vastas tüse isand kindlameelselt.

Leppisin selle summaga, sest poolteist tuhat dollarit päevas on küllaltki kena teenistus.

Auto peatus lossitaolise maja ees, mille ukse kõrval seisis silt pealkirjaga: „Dr. Sanfordinatoorium“.

Selgus, et minule oli otsa ajanud selle sanatooriumi peremees ise. Ta viis mu nüüd oma kabinetti, pesi, pintseldas ja sidus seal mu kergetid kriimustusi põskedel ja kätel, andis mulle tšeki tuhandele dollarile ja viissada dollarit sularahas. Ei tea isegi miks, aga mul tuli äkki tahe mängida aumeest, andsin talle tagasi viissada dollarit sularaha ja ütlesin:

„Aitab tšekist. Mul pole nimelt vähimatki viga.“

Dr. Sanford püüdis mind hulk aega uudistavalt, pistis süis raha taskusse ja sõnas:

„Arvan, et saite õnnetusel peaaupõrutuse, või pole te ameeriklane.“

„Olen eurooplane,“ vastasin tagasihoidlikult.

Ma nähtavasti meeldisin talle, sest ta palus mind mõne päeva pärast tagasi tulla. Läksingi. Küsisin temalt muu seas nõu, mida peale hakata temalt saadud tuhande dollariga.

„Hm, ehk oletegi just see mees, keda vajun,“ ütles Sanford. „Võiksite teenida ilusa summakese ja põhjalikult puhata heas sanatooriumis.“

Ning nüüd ta seletas mulle asja lähemalt. Selgus, et tema küllaltki kuulus sanatoorium viimasel ajal töötas üha halvemini. Põhjuseks oli keegi doktor Fox, kes mõne tunni tee New Yorgist eemal oli asutanud sanatooriumi kurvameelseile ja närvihaigeile. Dr. Fox sai lühikese ajaga kuulsaks oma erakordsete võimete tõttu ja kõige rikkamad patsiendid valgusid teisist ravi-asutustest tema sanatooriumi. Mitmed sanatooriumid olid juba sulgenud oma ukseid just dr. Foxi tegevuse tagajärjel ja ka dr. Sanford vaatas murega tulevikku. Sealjuures liikusid dr. Foxi kohta kuuldused, mis äratasid mitmesuguseid kahtlusi igas tõsisel arstis.

„Olen kindel, et ta patsientide mõjutamiseks ja ligimeelitamiseks tarvitab ebaseaduslike võtteid,“ ütles Sanford. „Kahjuks pole mina ega

ka teised arstid seni suutnud seda paljastada. Teeksin seepärast teile ettepaneku, minge sinna, hoidke silmad lahti ja pange tähele, mis teie ümber sünnib. Kulud maksan mina. Kui midagi märkate, teatage mulle.“

Asi huvitas mind ja ma nõustusin ettepanekuga. Mõne päeva pärast asusin teele. Jõudsin sanatooriumi 23. jaanuari õhtupoolikul. Väliselt jättis raviastutus oma hüglamootudega võimsa mulje. Läheduses polnud näha ühtki asulat.

Dr. Fox oli tüse, keskmise pikkusega mees, kelle väikesed silmad asusid kaugel teineteisest nagu jõehobul. Ainsa ilustusena oma mitte just meeldivale näole ta kandis musta kikkhabet. Ta tervitas mind paari sõnaga ja jättis mu süis halastajaõe hoolde, kes süstis mulle käsivarde mingit rohtu. Magasin kogu öö nagu kott ja ärkasin alles järgmisel ennelõunal. Mul oli nii kohutav isu, et sõin kolm portsjonit einet. Seejärel kutsus dr. Fox mu oma vastuvõtutuppa. Jutustasin talle haarava loo neist saatuselöökidest, mis olid teinud minust nukrutseva melankooliku: õnnetust armastusest, kahest ebaõnnestunud enesetapukatsest jne.

Kõneluse lõpul dr. Fox vaatas mulle näkku ja ütles pidulikult:

„Siin saate teie ihu ja hinge poolest täiesti terveks, mr. Jessner, kui te ainult usute ja usaldate mind. Ja minusse te saate uskuma!“

Kahtlesin selles väga, aga ei öelnud midagi.

Hiljem mind tutvustati mu kaaskannatajaile. Kõik olid väga peened inimesed, kes pidasid dr. Foxi üliloomulikuks olendiks. Kui julgesin väljendada kahtlust selles suhtes, ütles mulle keegi härra: „Kõik paranemine tuleb temalt, sest ainult tema teab tulevikku. Küll veendute selles varsti isegi.“

Oli keelatud lahkuda sanatooriumi piirkonnast, samuti polnud luba küllalisi vastu võtta. Ajalehtede lugemine ja raadio kuulamine üks tund päevas oli siiski lubatud. Haigeil oli kirjeldamatu aukartus dr. Foxi vastu. Temaga rääkides nad kummardusid alandlikult, nagu oleksid seisnud pühaku ees. Pärast lõunasööki valitses saalis täielik vaikus. Kõigi pilgud suundusid doktorile, kes näis vaatavat kuhugi kaugusse. Kramplik vaikus muutus peaaegu talumatuks. Lõppeks ometi pühkis Fox üle silmade ja tõusis.

„Mis juhtub täna, härra doktor?“ küsis keegi elatanud daam kartlikult.

„Ei midagi head,“ vastas doktor Fox sügava tõsidusega. „Kanadas leiab sel ööl aset raudteeõnnetus. Seitse inimest saab surma, kakskümmend kolm haavata. Öhtul kukutatakse prantsuse valitsus. Bostonis röövitakse pankur Smithi üheteistaastane poeg ja New Yorgis tapab purjus mees politseiniku...“ Langetatud päi väljus dr. Fox söögisaalist.

„Mis kometmäng see ometi on?“ küsisin lähedalolijailt.

„Aga inimene! Ärge patustage!“ vastas mu lauanaaber ja pööras mulle vihaselt selja. See juhtus järgmisel päeval pärast mu saabumist, järelikult 24. jaanuaril.

Järgmisel hommikul doktor ravis mind hüpnootisega, tema sugestiivne jõud oli liig tühine selleks, et mõjuda minule. Hommikulehed jõudsid kohale alles pärast lõunat. Läksin seepärast ajaviiteks alla, raamatukokku ja sorisin seal üht köidet, kuni gongi tume mürts teatas, et algab raadiotund. Astusin saali, kus seisis valjuhääldaja. Patsiendid olid juba kõik seal. New Yorgi hallomehe tuntud hääl luges parajasti päevauudiseid. „Möödunud ööl leidis aset kohutav raudteeõnnetus. Montreali kiirrong põrkas Winnipegi jaamas kokku kaubarongiga, kusjuures seitse reisijat sai surma, kakskümmend kolm haavata.“ Pühkisin laubalt külma higi. „Prantsuse valitsus lahkus ametist eile õhtul“ jätkas hääl. Ja nüüd täitusid kõik ennustused üksteise järel. Dr. Fox omas järelikult tõesti kuenda meelet. Kui jõudsid kohale ajalehed, võisin must-valgel lugeda neidsamu uudiseid, mis oli ennustanud dr. Fox.

Kohtusin sanatooriumi juhatajaga esikus ja küsisin temalt:

„Dr. Fox, kas te ei tahaks öelda, kes võidab 5asepalli võistluse, mis peetakse täna New Yorgis?“

„Te ei peaks esitama mulle niisuguseid küsimusi,“ vastas arst etteheitvalt. „Need asjad on liig tõsised selleks, et teha nende arvel nalja! Peate uskuma mind, mr. Jessner! Sel korral tahan siiski rahuldada teie uudishimu ja öelda, et Philadelphia meeskond võidab üksteist ühe vastu.“

Järgmisel hommikul kuulsin seda raadios ja lugesin ajalehis! Philadelphia meeskond võitis tõesti 11:1. Sageli, kui istusime laua taga, hakkas doktor ennustama ja tema ennustused täitusid alati vääramatult. Kord küsisin temalt: „Miks te ei hoiata inimesi, kui näete ette kõiki õnnetusi?“

„Kõigevägevam ei taha seda,“ vastas arst ohatas. „Inimesed ei tohi segada endid saatuse tahtmisesse.“

Mõtlesin palju kõigest sellest päeval ja ööl, mõtlesin saatuse kõikvõimsusest ja doktor Foxi kummalisist võimeist. Seni olin pidanud kõike pettuseks, aga tõsiolud tahtsid vägisi viia mind teisele arvamusel. Ja ometi ei suutnud ma uskuda doktor Foxi. Temas oli midagi, mis äratas kahtlust. Pidin taas ütleva enesele, et selliste erakordsete võimetega mees poleks peitnud ennast sellisesse kõrvalisse kohta. Kas olime kõik hüpnootiseeritud selle kavala ja tahtejõulise mehe mõjuvõimest?

Ühel päeval tahtsin telefoneerida New Yorki, aga seda mulle ei lubatud ja juhiti mu tähelepanu kodukorrale, mille täitmiseks olin sanatooriumi tulles kohustunud allkirjaga.

Kord õhtul ütles mulle doktor Fox:

„Olete nüüd juba nii palju paranenud, et võite lõpetada ravimise. Annan teile veel viimase süste, seejärel magate kaua ja sügavasti. Väljapuhanult võite siis sõita tagasi New Yorki selles teadmises, et olete terve igasugusest närvihaigusest.“

Olin vastuvõtutoas. Doktor Fox täitis pritsi mingi veetaolise selge vedelikuga ja pidi just asuma süstima, kui teda kutsuti kõrvaltuppa telefoni juurde. Vabandades lahkus ta toast ja tuli tagasi umbes ühe minuti pärast. Vahepeal olin tühjendanud pritsi ravimist ja tõmmanud sellesse vett.

„Peate nüüd kohe voodisse heitma,“ ütles arst mulle pärast süstimist. „Magate kindlasti hästi.“

Läksin oma tuppa, panin kella lauale ega maganud terve öö jooksul minutitki. Heitsin voodisse alles kell kaheksa järgmisel hommikul. Kui doktor minu tuppa astus, teesklesin magajat ja lasksin ennast kaua raputada, enne kui lõpuks ärkasin. Ajasin enese istuli, hõõrusin silmi ja haigutasin. Doktor ütles mulle midagi. Teesklesin alguses üllatunud, siis aga läks asi minu meelest liiale, hüppasin voodist ja ütlesin otsustavalt:

„Nüüd aitab! Te vana petis! Üks kahest, kas jagame kasud pooleks või panete kinni oma sanatooriumi! Olen kaua otsinud kindlat tuluallikat ja teid kahtlustatakse avalikult pettuses...“

Jessner katkestas siin oma jutustuse ja tühjendas mõtiskledes klaasi, kuna mina põnevusest värisedes ootasin jutu lahendust.

„Kuidas sa sellest aru said, et tegemist oli pettusega?“ küsisin täiesti õigustatud uudishimuga.

„Asi oli iseenesest võrdlemisi lihtis,“ vastas Jessner. „Kui doktor mind raputas ja äratada püüdis, olid tema esimesed sõnad: „Kas teate ka, kui kaua te magasite?“

„Pole aimugi!“ vastasin hästi teeseldud siirusega.

„Ligemale kolmkümmend kuus tundi, mr. Jessner,“ sõnas arst häbematuult. „Rahustav vahend mõjus teie erkudele tõepoolest põhjalikult.“

Nüüd oli mulle selge kogu pettus. Sanatooriumi saabumisel süstiti mulle uimastusainet, mille mõjul tõesti magasin kolmkümmend kuus tundi, ilma et ise seda oleksin teadnud. Seepärast olingi ärgates nii pööraselt nälgjane. Selliselt koheldi kõiki patsiente ja ka teenijaid, kes palgati ametisse. Ainult vana majapidajanna ja doktor

Rahvarohkel liiklusel on politseinikul kibe tööaeg. Pildil näeme Tallinna näitusele saabujat pöördumas küsimustega raudteepolitsei korrapidaja konstaabli poole

Foxi öde teadsid pettusest. Teenijaile tasuti hästi, neil polnud selle eest ka kunagi vaba aega ega tohtinud nad sanatooriumis teenimise ajal võtta vastu ühtki külalist. Selle pika ja sügava unega rööviti meilt kõigilt üks päev, ilma et oleksime seda teadnud. Olime tegelikult ajaarvamisest ühe päeva võrra taga. Doktor kasutas neid kahtkümmend nelja tundi oma huvides ja need sündmused, mis ta meile ennustas, olid tegelikult juba juhtunud. Ajalehed olid kõik eelmisest päevast.

„Aga kuidas oli lugu raadioga?“ katkestasin kärtsitult.

„Ka see toimus väga lihtsalt. Doktor Fox võttis päevauudised, mis anti edasi radio kaudu, heliplaatidele. Need serveeriti meile siis kakskümmend neli tundi hiljem. Valjuhääldaja oli traatide abil ühenduses kõrvaltoas seisva grammofooniga. Kui ravimine lõpule lähenes, süstiti patsientidele mingit kerget unerohtu, mis suigutas neid ainult mõneks tunniks. Selle rohu järelmõju oli võrdlemisi tugev. Inimesed tundsid roidumust ja nõrkust ning uskusid meeleldi, et olid maganud väga kaua. Nüüdi nad jälle tagasi tõelisele nädalapäevale. Pärast ärkamist viidi nad kohe jaama, et võtta neilt võimalused kohalejäänutega kõnelemiseks. Saan Foxilt viis-sada dollarit kuus vaikumisraha. Ja püüan enast temast eemal hoida, sest kui veel kord sa- tuksin tema lähedusse, süstiks ta mulle ehk mi- dagi sellist, et ma hiljem ei ärkakski enam.“

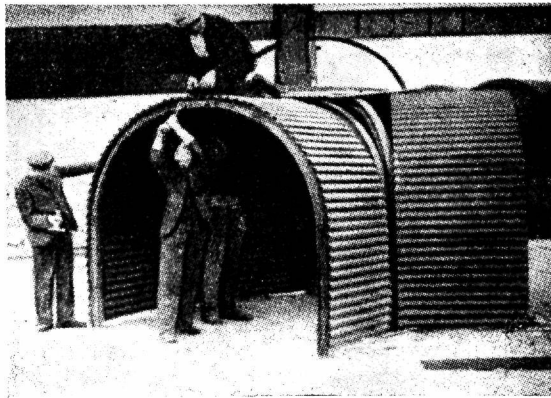
Nipet-näpet õhukaitse alalt siit-sealt

Õhusõja tehniline areng toob paratamatult kaasa kaitsevahendite arengu. Eriti viimased paar aastat on toonud palju uusi katsetusi õhusõja kaitsevahendite alal.

Üheks enesekaitse esimeseks võtteks õhukallaletungi puhul on hoiatamine, s. o. õhuhäire (õhualarmi) andmine elanikkonnale, mistõttu võimalik oleks õigeaegselt varjuda, või kasutamisele võtta olemasolevaid kaitsevahendeid. Veel mõnikümne aastat tagasi häiresüsteem oli üldiselt vägagi primitiivne, s. o. tuletõrje kellade ja pasuunite kasutamise näol. Nüüd aga küll paljud suuremad linnad ja tööstuskeskused kasutavad häirena palju võimsamaid sireenide undavaid ja masendavaid helisid. Sireenide rohkus oleneb linna või tööstuskeskuse suuruselt. Näit. Pariisis kasutatakse häire andmiseks umbes 100 sireeni, milline arv sakslaste arvates Pariisi kohta on veel väike.

Sireenide abil häire andmine päevaajal täidab kergesti oma ülesande, kuid öösel, kui ukseaknad suletud ja inimesed magamas, pole sireenide helide läbitungivus küllalt tugev, et suudaks äratada magajaid. Sellise juhtumi kõrvaldamiseks täiendas itaallane Carlo Letti oma kaasmaalase Giafranco Santucci leiutist, mis võimaldaks häire viimise otse elamutesse elektri-võrgu kaudu. Kas G. Santucci leiutis juba Itaalias kusagil kasutamist leiab ja kuivõrd see praktiline on, pole teada. Küll on aga teada, et Itaalia, pannes suurt rõhku häirevõrgu kujundamisele, kuulutas veel möödunud kevadel välja häirevõrgu kavandite võistluse, kusjuures oli üheks tingimuseks see, et häirevõrk põhjeneks valgustuselektri võrgu kasutamisel. Nagu Itaalia ajakirja „Popolo d'Italia“ teatab, olevat võistlustest osavõtt olnud väga elav, mis annud küllaldaselt tööd eriteadlastest koosnevale võistluskomiteele.

Rootslased tegid näival G. Santuccile samalaadse leiutise ja juba läinud aastal oli Stockholm „Svenska Dagebladet“ ja „Flygalarm“ teatel esimene kõige parema häireseadisega varustatud linn kogu Euroopas. Stockholmi häire-

Inglise perekonna-varjend (pilt nr. 1)

võrgust on teada, et häire andmiseks kasutatakse üldist telefonivõrku, mida on võimalik tegevusse panna momentaalselt ühest kesksentrumist.

Elanike kindlamaks kaitseks õhurünnakute puhul peetakse õhukaitse varjendeid. Elamute juurde sügavale maa alla ehitatavad tugevad, moodsed raudbetoonvarjendid on praegu kõikjal tunnustust leidnud ja nende ehitustehnilised tingimused on ka üldiselt välja töötatud. Kuid sellise varjendid on väga kallid ja neid on raske ehitada juba olemasolevate ehitiste alla, seepärast kestavad katsed uute kaitsevarjendite otsimise alal edasi. Läinud aastal kirjeldati õhukaitse ajakirjades suurte koonusetaoliste maa peale ehitatavate raudbetoonvarjenditega tehtavaid katseid. Selle varjendi tüübi tugevad libamisi küljed andvat tabanud pommile teise langemissuuna ja pommid või pommikildud libisevat mööda seinu maha, ilma varjendit vigastamata.

Maa-alune spiraalvarjend (pilt nr. 2)

Poolas on viimasel ajal hakatud valmistama kuulikujulisi väikesi raudbetoon-, nn. perekonna varjendeid. Need varjendid mahutavad endasse ainult 5—6 isikut, kusjuures paaril neist on istumise võimalus, kuna ülejäänud õhurünnaku kestel seisavad püsti. Varjend on gaasikindel ja varustatud väikese puhtaõhu käsi-pumbaga. Sellised varjendid olevat Poola andmeil suutelised vastu pidama õige suurtele põrutustele ning pakkuvat vähemate pommide ja pommikildude vastu kindlat kaitset.

Teine liik üldtunnustust leidnud perekonna varjendeid, nn. „andersonid“ (inglise õhukaitsemistri sir John Andersoni järgi nimetatud) on inglaste leiutis. Need varjendid kujutavad endast kumera laega pisut pikergust ruumi (pikkus 2 m, laius 1,5 m ja kõrgus 1,85 m) ja mahutavat 4—5 inimest. Nad on valmistatud tugevatest lainelistest, valtsitud terasplaatidest ning on väga kergesti ja kiiresti kokkupandavad, tarvitades sellejuures ainult

paari inimjõudu, peitlit ja vasarat. Neid terasvarjendeid soovitatakse paigutada aedadesse ja õuedesse, maja õuepoolse ukse lähedale, et need oleksid kergesti kättesaadavad ohu puhul. Selliseid varjendeid (pilt 1) valmistatakse Inglismaal praegu umbes 7000 tükki nädalas ja saadetakse üle kogu riigi laiali. Samalaadseid, massiivsetest terasplaatidest, valmistatakse Inglismaal ka suuremaid maapealseid varjendeid, kuid need pole niipalju kiitvate otsuste osaliseks saanud kui just väikesed perekonna varjendid, millede kohta leidub paljudes välismaa ajakirjadeski tunnustavaid artikleid.

Belgia valitsus on hankinud hiljuti endale Inglismaalt litsentsi perekonna varjendite valmistamiseks ja neid valmistatakse Belgias nüüd kahesuguses tugevuses, milledest kergemad maksavad 1265 fr. ja massiivsemad — 1600 fr. tükk (Ekr. 163 ja 206). Ka Hollandi riiklik komisjon käis Inglismaal nende varjenditega tutvumas ning nüüd kavatsetakse neid ka seal valmistama hakata, kuigi Hollandi valitsusele teeb muret vajaliku terase hankimine.

Teiseks inglaste omapäraks varjendite ehitamise alal tuleb pidada nende suurte maa-aluste spiraalvarjendite (pilt nr. 2) kavasid. Spiraalvarjendeid kavatsetakse rahuajal kasutada kas autogaraazidena või suuremate laoruumidena, et varjendite ehitamise kulused katta. Kavade kohaselt laskuvad need varjendid spiraalikujulistena sügavale maa alla, omavad palju väljapääse ja moodsele varjendile vajalikke ruume (viibimise, degaseerimise, esmaabi jne.). Nad on sobivad ehitamiseks suurlinnade vabadele väljakuile, kus need on elanikkonnale kergesti kättesaadavad avalike varjenditena. Viimaste teadete põhjal inglise ajakirjade (Times'i jt.) veergudel ei saadavat aga nende varjendite ehitamisega veel algust teha vastavate ehitismääruste puudumisel.

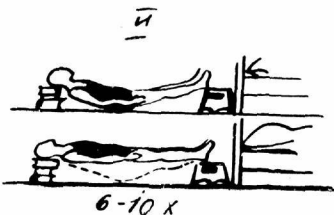
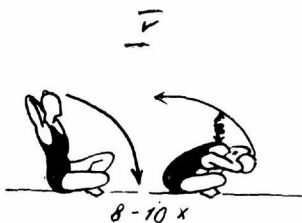
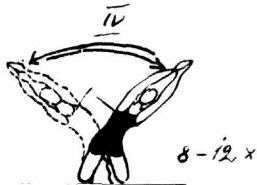
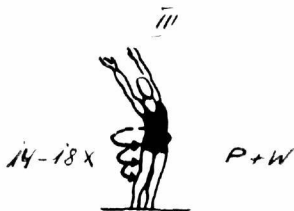
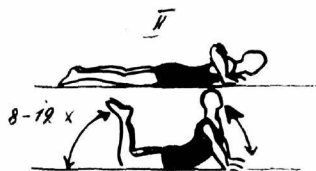
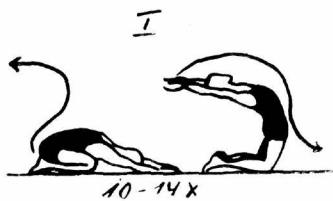
Kui veel hiljuti soovitati õhurünnaku puhul varju otsida maja aluses, isegi harilikus keldris, siis nüüd on sellest seisukohast loobutud kui ohtlikust pelgupaigast. Hispaania kodusõja kogemused näitasid, et tavaline majakelder ei paku fagasspommide vastu kaitset, nagu seda tõendavad ka šveitslane Muggli, inglase Cyril Helsby ja rootslane Ribbing, kes uurimise otstarbel viimased võitlusküüd kaasa elasid Barcelonas ja Valencias. Tavaline maja keldriga ei paku kaitset majarusude vastu, langeb sisse,

rääkimata suurematest pommidest, mis tabamisel võivad purustada mitmekordse maja koos keldriga. Kuna majakeldrite kasutamine varjendina on siiski hädavajaline, siis on hakatud keldreid kindlustama ja vastavalt ümber ehitama. Keldrite lagede ja seinte tugevdamiseks inglased kasutavad tugevaid lainelisi terasplaate, misjuures lae tugevaks paigutatakse veel 2 m kaugusele üksteisest asetatud terasvaid. Tugevdamisi võetakse ette ka raudbetoneerimise teel kui ka terasluukide ja liivakottide kaasabil. Prantsusmaal riikliku komisjoni poolt vaadati läinud talve jooksul ainult Pariisis tuhandeid keldreid üle, milledest vastavaks ümberehitamiseks leiti kõlblikud olevat 35.000 keldrit. Varjendiks ümberehitusi on ette võetud ka Pariisi vanades bastioonides ja allmaakäikudes.

Omaette varjendi tüübi moodustavad käitistele valmistatud killukindlad vahimajakesed, mis on määratud neile tööliikonnast, kes on sunnitud jääma oma töökohale õhurünnaku puhul, et valvata töötama jäetud masinate või küttekollete järele, milliseid pole võimalik häire korral momentaanselt seisma panna või kustutada. Sellised vahimajakesed on telefonilises ühenduses käitise varjenditega ja siit informeeritakse varjendis viibijaid välissündmusist telefoniga.

Varjendite probleemi lahendamisel on üheks olulisemaks küsimuseks varjendite varustamine puhta õhuga. Seni tarvitusel olevad kurnad kujudavad enesest gaasitorbikute kurni suurendatud kujul, mille läbi saadakse väljast puhast õhku aktiivsöe kurnamisega. Eritüübi moodustab rootsi inseneri Angsti uuem leiutus, kus kurna aset täidab õhku loomulikult teel filtreeriv maa. Insener Angsti leiutatud aparaat koosneb käsitsi või ka elektri abil käivitavast pumbast ja spiraalikujulisest sõelatorustikust, milles peatoru on ühendatud paljude maa alla paigutatud kõrvalharudega. Pumpamisel imetakse maas leiduv õhk torustikku ja suunatakse varjendisse. Katsed oleval näidanud, et 12 m² maalapi alt oleval võimalik ammutada 50 inimesele 10 päeva jooksul vajalikku õhku ja insener Angsti väidete järgi oleval võimalik saavutada maast käsipumba abil 120 m³ õhku tunnis. Leiutus oleval juba paljudes Euroopa riikides patenteeritud ning mõned riigid oleval ka juba endale hankinud Angsti õhupumba valmistamise ja kasutamise õiguse.

Tulge Tartu näitusele!

11. tund.

Juhiseid koduseks võimlemiseks

E. KOLMPERE

VI järg.

Juhiseid harjutajaile.

1) Vaata joonist, loe läbi allpooltoodud harjutuse kirjeldus ja talita selle järge; 2) täida harjutusi numbri järjestuses ja selliselt, et ei tekiks pikki vaheaegu üksikuile harjutusile; 3) kasuta vaheldumisi ühel päeval üht tunnikava, teisel — teist; 4) harjuta iga päev; 5) 10—14× tähendab — harjutada vähemalt 10 korda; 6) kere painutamisel või kallutamisel hinga välja, ja sirutamisel — sisse; 7) P.+V. tähendab, et harjutust tuleb täita parema ja vasaku käe või jalaga, või et harjutust saab täita kahele poole; 8) kus on joonisel spiraalikujuuline märk, siis vetru 3—4 korda.

Tervisnõuded: 1) harjutaja kandku võimalikult kergert riietust, mis harjutamist ei takista. Riietuse juures jätta ära igasugused esemed, mis takistavad vereringlust harjutusil (nagu sukahoidjad, vööd j. m.); 2) harjutada värskes õhus või ruumis, kus on puhas õhk; 3) tujutada või väsinuna mitte harjutada; 4) äsjasõõnult mitte harjutada (pärast söömist võib harjutada võimlemises 1½—2 tunni möödumisel, millal toit enamvähem seeditud); 5) pärast võimlemist pesta keha sooja või toas seisnud veega, kuivatades ja hõõrudes keha kareda rätikuga. Pärast pesemist kohe riietuda.

Harjutuste kirjeldus.

11. tund (joonised vasakul).

I harjutus: põlvitus-lamangasendist tõusta põlvitusasendisse ja painutada keha taha alla ühes käte viimisega üles-taha, seejärel laskuda jälle lähteasendisse. Täita 10—14 korda.

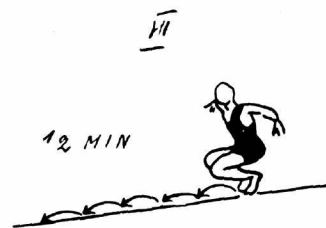
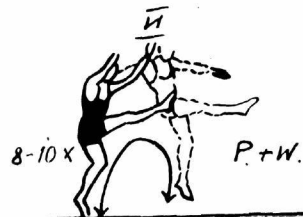
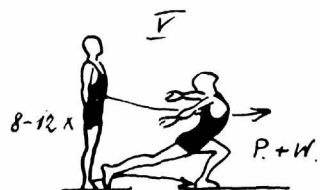
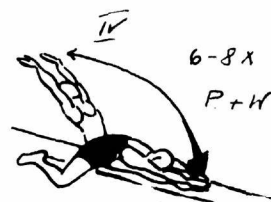
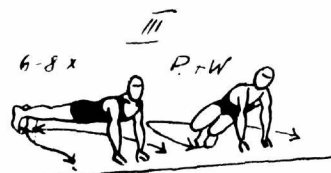
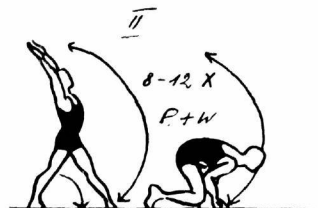
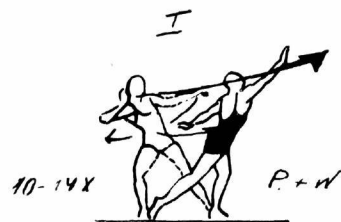
II harjutus: lamades kõhuli maas, käed toetada õlavöö kohale põrandale, tõsta ülakeha käte sirutusel ja painutada samaaegselt jalgu põlvest, tõstes neid kooshoitult üles. Täita 8—12 korda.

III harjutus: püstasendis, jalad teineteisest vähe eemal ja käed ülal, ringitada keskkeha 14—18 korda kaares paremalt vasakule ja hiljem vasakult paremale.

IV harjutus: põlvitusasendis, käed üle pea hoituna, kallutada ülakeha 8—12 korda vasakule ja paremale.

V harjutus: rätsep-isteesendis, käed kukla taga risti kaelal, painutada ülakeha ette alla ja vetruda 3—4 korda. Harjutus täita 8—10 korda.

VI harjutus: toetada jalakannad madalale pingile ja pea sama kõrgele pingile või muule alusele ja tõsta keskkeha käte abita üles seevõrd, et keha sirguks. Täita 6—10 korda.

12. tund.

VII harjutus: isteasendis, jalad koos, käed õlavöö pikendusjoone kõrgusel küünarhingendist kõverdunud ja rusikas, hoogsalt käte hool pöörelda ülakeha vasakult paremale ja paremalt vasakule. Täita 14—18 korda.

12. tund (joonised paremal).

I harjutus: kuulitõukaja lähteasendist teha tõukeliigutus ette üles samaaegse keharas-kuse ülekandmisega etteasetatud jalale. Harju-tus täita nii parema kui ka vasaku käe tõukel. Täita 10—14 korda.

II harjutus: sammseisu asendis, käed ülal, laskuda küürlähteasendisse ja seejärel siru-tuda algasendisse. Täita vahelduvalt nii pare-ma kui vasaku jala ees olles 8—12 korda.

III harjutus: eestugilamangus viia jalad hüppega parema käe juurde küljele, hüpata ta-gasi eestugilamangusse ja seejärel viia jalad hüppega vasaku käe juurde ja jälle lähteasen-disse. Täita 6—8 korda.

IV harjutus: tõkkeisteasendis, käed ülal, painutada ülakeha hoogsalt-vetruvalt etteasetat-ud jala suunas ette alla. Harjutus täita 6—8 korda nii parema kui vasaku jala etteasetusel.

V harjutus: püstasendist teostada järsk väljaaste ette, heites seejuures käed kõrvale ja andes rind võimsalt ette. Täita 8—12 korda pa-rema ja vasaku jala etteastel.

VI harjutus: hüpata küljesuunas pare-malt jalalt vasakule (nagu ületaks kõrgushüppe-lati) ja vasakult jalalt paremale. Täita 8—10 korda.

VII harjutus: kükkasendis hüpelda väi-keste hüpetega otsesuunas $\frac{1}{2}$ minutit.

Kopenhaageni kuritegevus 1938. aastal. Politseidirektor Stamme poolt avaldatud aruande järgi teatati Kopenhaageni politseile 1938. a. üldse 26.667 süüteo (elanike arv ümmarguselt 775.000). Esikohal seisab 14.983 lihtvargust, millest 7663 oli jalgratta-vargusi, sellele järgnesid 5290 rasket vargust, 2831 kelmust, 961 kõlblusvastast süütegu, 636 dokumendivõltsimist, 259 kehavigastust jne. Viimaste hulka on nähtavasti arvatud ka tap-mised. Huvitav on märkida, et võrreldes 1922. aastaga on kuritegevus Kopenhaagenis kahekordistunud, tõustes 13819 juhtumilt 1922. aastal 26.667-le 1938. a. ja koguni 27.527-ile 1937. aastal.

Chicagos paljastati 1938. a. mõrvar, kes oma ohvri surmas põrgumasina kojusaatmise teel, põrgumasina valmistamiseks kasutatud naelte ja liimi identifitseerimise varal. Kaebelust kahtlustati surma tekitanud põrgumasina saatmises, kuid kindlad tõendused puudusid. Üks ekspert — metallurg — võis aga teha kindlaks, et kahtlustatava juurest leitud naelad ühtusid materjalilt ja valmistamisviisilt täieli-

kult naeltega, mida oli tarvitatud põrgumasina valmistamiseks, samuti võis põllutööministeer-iumi teaduslik laborant kindlaks teha, et kaht-lustatava juurest leitud liimirestitid olid põrgu-masina valmistamisel kasutatud liimiga valmis-tusviisilt ja keemiliselt koostiselt täiesti ident-sed. Sellest piisas kahtlustatava süüdistat-miseks.

Kanada politsei otsustas hiljuti täiendada oma kurjategijate registratuuri eritunnuste ja erilise teoviisi kartoteekidega ning asutada Re-giinas politseilaboratoorium (ekspertiiskabineti).

Põhja-Ingliismaal olevat avastatud mees, kelle sõrmeotsad olevat täitsa siledad — papillaarjooned puuduvad. Mees on kutselt ka-lastaja ning juba aastate kestes puhastavat kalu paljaste kätega, mistõttu papillaarjooned sõrme-otstelt olevat kulunud maha. See nähe on iga-tahes äärmiselt harukordne.

Scotland Yard, kes muidu on varustat-ud kõikide moodsate jälitamisvahenditega, ei kasutanud seni politseikoeri. Nagu üks Hol-landi politseileht nüüd teatab, olevat seal nüüd katseviisil ka koeri välja õpetama hakatud. Sob-i vaks teenistuskoea tõuks on valitud Labradori koer.

„Intern. Kriminalpolizei“ teatel peetakse 29. aug. kuni 7. sept. s. a. Berliinis Rahvusvahelise Kriminaalpolitsei Komisjoni jär-jekordne koosolek. Päevakorras on 8 punkti.

Prof. G. Popp Frankfurdist jutustab „Arch. f. Kriminol.“ köide 104 kuuest juhust, kus tal eksperdiina osutus võimalikuks teopai-galt külge hakanud taimeosakeste ja mikroorga-nismide varal paljastada teo kordasatjat.

Norra. Varastati rahatasku, milles muu-seas pidi leiduma ka riba tarvitamata post-marke. Kahtlus langes teatavale isikule, ent läbiotsimisel leiti tema juurest ainult paar post-marki. Kuna kahjusaaaja teatas, et ta olevat temalt varastatud riba rebinud postmarkide poogna küljest, mida hiljem ei olevat puutunud, siis võeti ette ekspertiis ja viimasel läks korda kindlaks teha (rebimisäärte võrdlemise varal), et kahtlusaluse juurest leitud margid olid rebitud kahjusaaaja markide poogna küljest.

Alibi reetis mõrvari.

New Yerseys, Põhja-Ameerika Ühendriiges, jäi kolm kuud jäljetult kadunuks seersant Camp Dix. Lõppeks leiti ta laip metsa peidetult.

Laip oli tublisti lagunenu ja vihmasajud olid uhtunud viimse kui jälje. New Yersey silma-paistev detektiiv Elis Parker, kes lahendanud juba mõnegi keerulise loo, asus asja selgitaama.

Mõningail asjaoludel Elis Parkerile jäi arva-mus, et mõrvariks peab olema üks sama kom-paanii sõdureid, kus teenis Parker. Kompaniis oli üle saja sõduri ja igäihe neist kuulas detek-tiiv üksikult üle, pärides, mida mees tegi sel päeval, kui seersant jäi kadunuks.

Enamus andis ebaselgeid vastuseid, ülekuula-tavad ei teadnud enam, mida nad tegid vabal ajal saatuslikul päeval kolm kuud tagasi.

Ülekuulatute hulgas detektiiv sõelus välja kümme sõdurit, kelle vastused olid enamvähem täielikud. Üheksa neist läksid detektiivi riskü-simuste all peagi segi ja andsid oma käikudest ja toimingutest saatuslikul päeval vastukäivaid seletusi.

Ainult üks mees teadis täpselt jutustada kuni viimse peensuseni kõiki oma samme mõrvapäe-

val. Elis Parker vahistas selle sõduri kui seersant Dixi mõrvari. Ta mäletas liig hästi isegi kõiki pisiasju, mis ta tegi ühel tavalisel päeval kolm kuud tagasi! See tõendas, et mõrvar on kolm kuud mõelnud oma alibi üle. Vahistatu tunnistas ülekuulamisel oma süü üles.

Ametlik osa

POLITSEITALITUSE DIREKTORI KÄSK-KIRJAGA

määrati kriminaalpolitsei van.-assistendile Tartus Feliks Peterson'ile rahalist autasu üks sada krooni hoolsa ja väljapaistva tegevuse eest kuriteo jälitamisel.

Tartu-Valga prefektuuri Mäksa rajooni konstaabel Karl-Johannes Püssa, kes surnud 18. augustil 1939, kustutati koosseisust.

Tartu-Valga prefektuuri Tartu linna 3. politseijaoskonna I rajooni konstaabel Hindrik Ojamaa määrati palgale XXII palgaastmes, arvates 1. septembrist 1939.

Viru-Järva prefektuuri Avanduse rajooni konstaabel Evgeni Raid paigutati ümber oma palvel ja huvides Tartu-Valga prefektuuri Mäksa rajooni konstaabliks ja Petseri-Võru prefektuuri Vilo I rajooni konstaabel Aleksander Silberand vabastati ametist oma palvel, arvates 21. septembrist 1939.

Politseitalituses on registreeritud:

1) majanduslikku informatsiooni käsitava sisuga ajakiri „Väljavaade“, ilmub Tallinnas, kaks korda kuus; väljaandja — Hille Tanre, vastutav toimetaja — Adam Randalu, ja 2) jahi- ja kalastussporti käsitava sisuga ajakiri „Kütt ja kalur“, on luba ilmuda Tallinnas, üks kord kuus; väljaandja ja vastutav toimetaja — Harald Vellner.

TOIMETUS JA TALITUS: Toompea loss, Tallinnas, Eesti Pangas 543. Posti jooksev arve 377. Postkast üksiknumber 30 snt. **Kuulutuste hinnad:** 1/1 lk. Kr. 60.—, 1/2 lk. Kr. 30.—, 1/4 lk. Kr. 15.—, 1/8 lk. Kr. 7.50.—. Välis- ja esimene sisekaas Kr. 100.—
Pea- ja vastutav toimetaja: **A. Liit.** Tegev toimetaja:

Telef.: toimetus 471-90, talitus 448-92. Jooksev arve 438. **Tellimishind:** aastas Kr. 6.—, poolaastas Kr. 3.—, 60.—, 1/2 lk. Kr. 30.—, 1/4 lk. Kr. 15.—, 1/8 lk. Kr. 7.50.—. Tagumine sisekaas Kr. 75.—.
H. Põldvere. Väljaandja: **Politseiametnike Keskkogu.**

Maksimaalne kvaliteet—minimaalne hind!

Nõudke kindlalt igal pool!

Ühistegelik Kindlustusselts „TALU“

Juhatus ja peakontor: Tallinn, Väike-Karja 7. Telefon 459-07, 459-09 ja 484-38.

Toimetab tule-, elu-, murdvarguste-, koduloomade-, rahe- ja klaasikindlustusi.

PEAESINDUSED:

Tartus, Võidu t. 14, tel. 8-05.

Viljandis, Tallinna t. 8.

Otepääl, Pärnu t. 1.

Rakveres, Laada t. 12, tel. 1-08.

Valgas, Vabaduse t. 2, tel. 1-15.

Jõhvis, Narva t. 6.

Võrus, Kasarmu t. 5, tel. 1-33.

Paides, Pärnu t. 17, tel. 74.

Petseris, Poska 12, tel. 68.

Tapal, Pikk t. 32.

Pärnus, Kuninga tn. 22, tel. 6-55.

Koerus, Väinjärve tee 2.

ESINDAJAD IGAS VALLAS JA LINNAS.

Mugavaim ja mood-
seim öölokaal Tallinnas

„Dancing Paris“ TALLINN.

Müürivahe 2

★ BAAR

★ KABAREE

KODU- JA VÄLISMAA ARTISTID

KIRJAÜMBRIKU- JA PABERIÜMBERTÖÖTAMISE TEHAS

O.Ü. RAF. HAARLA

Tallinn, Tina tän. nr. 9.

Telefon 302-56.

*Käsmu laevaomanikud
Tallinn.*

**KEEMIA TÖÖSTUS
TH. TIILMANN**

üle kolitud

Tallinn, Ülase tän. 12. Tel. 431-52

A - S. N O R M A

Narva mnt. 19.
T A L L I N N
Telef. nr. 306-40.

Plekist: pakendid, karbid ja
litograafilised sildid.

KULD-RENETT
KULD-RENETT
KULD-RENETT

õunajook.

Nõudke kõikjal.

Fma H. MARKOWITSCH

Tallinn, Viru 15. Telefon 447-52

Soovitatav suures valikus:

Kuld-, hõbe-, alpakka- ja kristallasju Põranda-, seinä-, kamina-, laua-, auto-, tasku-, käekelli ja stoppereid parimaist Sveitsi vabrikuid. Alati saadaval kohaseid spordiauhindu ja juubelikinke. Müük suurel ja väikesel arvul. SOODSAD HINNAD.

Artur-Karl Herodes

Tallinn, Vana Viru tän. 3, tel. 450-11, 462-10.

Alaline suur ladu:

tapeete, linoleumi, tammeparketti ja ahju-
potte, Metallid pöranda- ja seinaplaate.

„D e r m a s“ -pörandate valmistamine kivi-,
puu-, asbestmassist.

Rikkalikus valikus

Paberikaupu
Kontoritarbeid
Koolikaupu
Õpikuid

Ilukirjandust

Mänguasju

Nahatöid j. m.

pakub

K/Ü „KOOLI-KOOPERATIIV“

Tallinn, Suur Karja 19. Telefon 456-32.

Nahaladu BALTONIA

Tallinn, Reimani 28-2. Telefon 317-12

Nahaladu kodu- ja
välismaa vabrikute
saadustest.

E. DELSKY

Tallinn, Maakri 4.
Telefon 311-90.

Suurim ladu mütse, kübaraid ja muid pudu- ja moekaupu igasuguses
hinnas. Ka ilmakuulsaid „Hüchel“-kübaraid. Karusnahku suures
valikus. Odavamaid ostukohti Tallinnas.

Mantli-, kostüümi-, ülikonna- ja palituriideid

parimatest kodu- ning välismaa vabrikutest. Villased ja puuvillased lõngad suures valikus.

ULMER & SCHMIDT

Tallinn, Pikk tän. 10.

Telefon 448-67.

N. Schilling & Ko

Tallinn, Pärnu mnt. 20.
Telefon 437-29.

Soojustehniline osakond:

Auruseadmete ratsionaliseerimise aparaadid.
Kuumavee-keskkütteseadmed suurhoonetele ja tööstustele.
Soojustehnilised mõõte- ja registreerimiseadmed.
Kliimaseadmed.

Elektrotehniline osakond:

Signaal-, kodutelefoni- ja alarmseadmed.
Lülitusaparaadid, -kellad ja releed.
Elektrimõõtriistad ja installatsioonitarbed.
Politsei- ja õhukaitse lambid.
Majapidamisriistad.

Sõjaväe Majandusühisuse

Pesuõmblustöökoda

Pikk tänav 11

Valmistab ja müüb

vormi-, triik-, öö-, spordi- ja t. särke hea löike järgi kvaliteettriidest.

Suurim valik kodu- ja välismaa särgiriistest

Kingsepa töökoda

Vene tänav 5.

valmistab rivi-, paraad-, jahij. t. säärseid eritellimiste peale.

Betooni- ja katusepapitööstus „JÄRVE“

om. Tööstus- ja Kaubandusühisus „Insener J. Vambola“

Tallinn, Pärnu mnt. 184, telefon 462-12.

Betoontooted.

Tõrvapapp.

A-S. „SELEKT“

TALLINNAS. KONTOR V. KARJA 1.
TEL. 466-98.

Kõiksugu kodu- ja välismaa

pealisnahad.

Soovitame hooaja kaupu

pudu-, moe- ja pesukauplus

B. GENSS JA POJAD

Tartus, Võidu 8.

Hinnad mõõdukad.

Soovitan oma suurlaost õiglaste hindadega elekter-keeduplaate, triikmasinaid, armatuure ja kõiki installatsioonmaterjali, elekterjuukselöikamismasinaid, kääre, kamme, desinfektoreid ja kõiki juuksuritarbeid.

K-m. Rud. Niibo

Tallinn, Valli 4.

Telefon 450-66.

Pilseni,
Eksport-
Pilseni
ja
Müncheni
õlu

Selters,
Sidrun-
happe-
ja
mahlajoogid

ANTS SILVERE

ÖLLE- JA KARASTAVATE JOOKIDE TEHAS

Nahavabrik

A-S. E. M. USVANSKY & POJAD

Tartus, Kalevi t. 45

NAHAVABRIK

JOH. GLÜCK

TARTU — KVISTENTAAL

Lao kauplus, Kaubahoo 14

Nõudke kõikjal meie **ÜLIKONNA-, MANTLI-, KOSTÜÜMI- JA KLEIDIRIIDEID**, sest nad on valmistatud parimatest kodu- ja välismaa lõngadest.

Meie **VAIBA- JA KASITÖÖLÕNGAD** on võrdlematud!

„Estonia“ villavabrik, Tartu, Riia 3 telef. 10-05.

T FIRMA
EHITUS- JA METALLITÖÖSTUS
TEHNIK
TARTUS, VÕRU TAN. 1. TELEFON 23-04

*Pakub suures valikus vesivarustuse-, kanali-
satsiooni-, keskkütte- ja ventilatsiooniseadmeid*